

Masterthesis
Arbeid, Zorg en Welzijn: Beleid en Interventie

Burgerschap: verantwoordelijkheid bij de burger?

Een kwantitatief onderzoek naar
burgerschapsperspectieven en sociaal kapitaal

Naam: Eline Hermans
Studentnummer: 3694704
Scriptiebegeleider: Dr. M.J.M. Hoogenboom (Universiteit Utrecht)
Stagebegeleider: Dhr. W. Kruijswijk (Movisie)
Universiteit Utrecht
Datum: 08-07-2014

Voorwoord

Bij dezen presenteer ik u mijn masterthesis voor de master Arbeid, Zorg en Welzijn: Beleid en Interventie. Na vijf maanden hard werken en de nodige hoeveelheid ‘scriptiestress’ is dit het resultaat van mijn afstudeeronderzoek.

Ik had het proces niet in mijn eentje kunnen doorlopen. Deze scriptie zou niet tot stand zijn gekomen zonder hulp en steun van mijn begeleiders, medestudenten, vrienden en familie. Graag wil ik daarom mijn dank uitspreken.

Ik wil Marcel Hoogenboom bedanken voor het kritische meedenken en voor alle raad en adviezen. Na een moeizame start hebben de bijeenkomsten op de universiteit mij steeds een stapje verder gebracht. Ook wil ik Arnold Messelink, Henrieke Hahn en Inez van der Coelen bedanken. Aan hen heb ik veel steun gehad en zij hebben mij geholpen wanneer ik vragen had. Wilco Kruijswijk (Movisie) wil ik bedanken voor zijn ideeën in de beginfase van het proces.

Daarnaast wil ik mijn vrienden en familie bedanken voor alle steun en begrip tijdens de afgelopen vijf maanden.

Ten slotte wil ik iedereen bedanken die meegedaan heeft aan dit onderzoek. Zonder mijn respondenten had ik dit onderzoek niet kunnen voltooien.

Juli 2014,

Eline Hermans

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1. Inleiding	6
2. Theoretisch kader	8
2.1 Burgerschap	8
2.1.1 Wat is burgerschap?	8
2.1.2 Drie burgerschapsmodellen	11
2.2 Burgerinitiatieven	16
2.2.1 Wat zijn burgerinitiatieven?	16
2.2.2 Burgerinitiatieven en sociaal kapitaal	17
2.2.3 Vier typen burgerinitiatieven	19
2.3 Burgerschap en burgerinitiatieven	21
3. Onderzoeksvraag	26
3.1 Hoofdvraag en deelvragen	26
4. Onderzoeksopzet	27
4.1 Onderzoeksmethode	27
4.2 Populatie en selectiecriteria	27
4.3 Operationalisering	28
4.3.1 Burgerschapsperspectieven	29
4.3.2 Sociaal kapitaal	31
4.3.3 Achtergrond variabelen	33
4.4 Betrouwbaarheid en validiteit	33
4.5 Analytische strategie	35
5. Resultaten	36
5.1 Normaliteit en multicollineariteit	36
5.2 Respons en representativiteit	36
5.3 Beschrijvende statistieken	37
5.4 Regressieanalyses	40
6. Conclusies	44
6.1 Antwoord op de vraagstelling	44
6.2 Terugkoppeling theoretisch kader	45
6.3 Aanbevelingen onderzoek en praktijk	46
6.4 Beperkingen	47

7. Literatuur	48
8. Bijlagen	54

Samenvatting

In deze masterthesis wordt getracht een beeld te krijgen van de samenhang tussen burgerschapspectieven en verbindend en overbruggend sociaal kapitaal waarover burgerinitiatieven beschikken. Uit de theoretische verkenning is naar voren gekomen dat drie burgerschapspectieven onderscheiden kunnen worden: een liberaal, republikeins en communitaristisch burgerschapspectief. Deze burgerschapspectieven zijn te onderscheiden op het gebied van burgerplichten, burgerdeugden, de rol van de overheid en de visie op de gemeenschap. In het onderzoek is nagegaan of het burgerschapspectief dat iemand heeft, samenhangt met het type burgerinitiatief dat hij/zij mede heeft vormgegeven. De vier typen burgerinitiatieven die onderzocht worden, het lichte, netwerkende, coöperatieve en federatieve initiatief, worden onderscheiden op basis van de hoeveelheid verbindend en overbruggend sociaal kapitaal die ze bezitten.

De onderzoeksvraag luidt: *“Wat is het type burgerschapspectief dat bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven in Nederland hebben, en hangt het type perspectief op burgerschap van bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven samen met de mate waarin burgerinitiatieven beschikken over verbindend en overbruggend sociaal kapitaal?”*

Om deze vraag te beantwoorden is een digitale vragenlijst verstuurd naar bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven. Er wordt vanuit gegaan dat de rol van bestuursleden en oprichters zeer groot is, waardoor hun burgerschapspectief representatief is voor het hele burgerinitiatief. Het verspreiden van de vragenlijst heeft geleid tot een respons van N=156. De belangrijkste bevindingen zijn ten eerste dat de drie burgerschapspectieven in de praktijk niet bestaan. Ten tweede blijkt dat veel verbindend sociaal kapitaal samengaat met veel overbruggend sociaal kapitaal. Alleen de typen burgerinitiatieven waar de hoeveelheid verbindend en overbruggend sociaal kapitaal ongeveer gelijk zijn (het lichte en het federatieve initiatief), kunnen hierdoor onderscheiden worden. Ten slotte hangt de manier waarop een bestuurslid of oprichter naar burgerplichten, burgerdeugden, de rol van de overheid en de gemeenschap kijkt, samen met het verbindend en overbruggend sociaal kapitaal dat burgerinitiatieven bezitten.

1. Inleiding

In 2013 werd het woord ‘participatiesamenleving’ gekozen tot Woord van het Jaar (NOS, 2013). Koning Willem-Alexander stelde dat de traditionele verzorgingsstaat plaats moet maken voor een participatiesamenleving waarin van burgers gevraagd wordt verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leven en omgeving. Een goede burger hoort te participeren in de samenleving. De woorden participatiesamenleving en ‘goed burgerschap’ worden vaak samen in de mond genomen. Maar wat is ‘goed burgerschap’? Door een aantal ontwikkelingen heeft burgerschap een andere betekenis gekregen dan voorheen. Globalisering heeft ertoe geleid dat burgers zich over de hele wereld kunnen vestigen. Burgerschap is hierdoor niet meer plaatsgebonden, er leven burgers met verschillende gewoonten, culturen en talen bij elkaar in één gemeenschap. Naast globalisering heeft individualisering ook haar invloed gehad op burgerschap. Door een geïndividualiseerde samenleving ontstaat de zorg dat burgers elkaar niet meer nodig hebben. De moderne burger voelt meer individuele verantwoordelijkheid dan collectieve verantwoordelijkheid. Ten derde leidt democratisering tot tegenstrijdige gedachten over de relatie tussen burgers en overheid (Hurenkamp & Tonkens, 2008).

Actief burgerschap is het burgerschap dat de laatste jaren wordt nagestreefd en strookt met de participatiesamenleving. Burgers worden gestimuleerd om meer zelf te doen, en bij te dragen aan de leefbaarheid van de samenleving (Tonkens, 2008). Burgers krijgen meer verantwoordelijkheid voor de organisatie van publieke voorzieningen. Er heeft een verandering plaatsgevonden van eenzijdige solidariteit naar wederkerigheid. De verzorgingsstaat was een staat die zorgde voor bescherming en sociale zekerheid. In de sociale investeringsstaat wordt er van burgers verwacht dat ze in zichzelf investeren en in elkaar. Burgerschap wordt vandaag de dag niet langer gezien als iets statisch, maar als een proces (Turner, 2000). Eerder kon burgerschap op drie manieren verkregen worden: via werk, via het leger en via familie. Dit patroon van burgerschap is verdwenen vanwege economische veranderingen en technologische innovatie. Door de erosie van het patroon ontstaat er een nieuwe soort participatie. Dit is vaak vrijwillige participatie en deze participatie draagt bij aan de ontwikkeling van het individu. De staat trekt zich terug, wat resulteert in meer ruimte voor sociale participatie, democratische betrokkenheid op lokaal niveau en een nieuwe vorm van burgerschap: actief burgerschap. Deze nieuwe vorm van actieve participatie doet zich voor in de huidige burgerinitiatieven.

Burgerinitiatieven dragen bij aan de investering in de samenleving. Burgerinitiatieven zijn “collectieve activiteiten van burgers gericht op lokale publieke goederen of diensten (bijvoorbeeld op het gebied van de leefbaarheid en veiligheid) in hun straat, wijk of stad, waarin burgers zelf kunnen beslissen over zowel de doelstellingen als de middelen van hun project en waarin lokale overheden een ondersteunende of faciliterende rol spelen” (Bakker, Denters & Oude Vrielink, 2012, p. 397).

Actief burgerschap wordt als oplossing aangedragen voor vier grote maatschappelijke vraagstukken: een gebrek aan sociale samenhang, in het bijzonder tussen verschillende bevolkingsgroepen, consumentistisch en asociaal gedrag, sociale uitsluiting en ten slotte de kloof tussen burgers en bestuur (Tonkens, 2008). Het laatste vraagstuk draait om de relatie tussen burgers en de overheid en de verwachtingen over en weer. In verscheidene rapporten komt naar voren dat er discussie bestaat over eigenaarschap en verantwoordelijkheid (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2013; Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, 2013). Wat zijn de rechten en plichten van de overheid ten opzichte van burgers, en welke rechten en plichten dienen vervuld te worden door burgers? Men vindt de kloof tussen burgers en de overheid groot: er is een gebrek aan vertrouwen in politici en de overheid. Tegelijkertijd zouden burgers teveel direct resultaat van beleid verwachten, en zouden ze het heft niet in eigen handen durven te nemen (Hurenkamp & Tonkens, 2008).

Burgerschap bevat verschillende dimensies en het beeld dat bestaat in de samenleving is de afgelopen decennia vaak veranderd (Kymlicka & Norman, 1994; Turner, 1997). Er wordt gesproken over het nieuwe beeld van burgerschap, maar is het voor burgers duidelijk wat er van hen verwacht wordt? Het is niet duidelijk of de overheid en burgers eenzelfde beeld hebben van wat burgerschap behoort te zijn. Hierdoor kunnen er verschillende ideeën ontstaan over hoe een ‘goede burger’ zich hoort te gedragen. Ook kan dit betekenen dat de overheid en burgers een ander beeld hebben van hoe burgerinitiatieven vormgegeven horen te worden. Wanneer er geen consensus bestaat tussen de overheid en burgers kan het probleem ontstaan dat beide partijen niet goed op elkaar kunnen inspelen. De kloof tussen de overheid en burger zal hierdoor blijven bestaan.

In dit onderzoek zal de burger centraal staan. Er zijn verscheidene goedlopende burgerinitiatieven opgezet door burgers in Nederland. Meestal komen de motieven om te participeren in een initiatief voort uit de doelen die burgers in het eigen leven hebben gesteld (Van Dam, Salverda & During, 2014). Hoe vullen burgers het begrip ‘goed burgerschap’ in wanneer ze participeren in een initiatief? Kunnen burgers verantwoordelijkheid nemen voor

hun eigen omgeving, of zoeken ze toenadering tot externe sociale netwerken? Wat onderzocht wordt, is of het burgerschapsbeeld dat burgers hebben van invloed is op de mate van intern en extern contact van een initiatief. Er zal achterhaald worden of burgerschap ten grondslag ligt aan de manier waarop burgerinitiatieven functioneren. Zo zal er getracht worden meer duidelijkheid te scheppen over wat burgers zelf zien als ‘goed burgerschap’, en over het verband tussen burgerschap en participatie in initiatieven.

2. Theoretisch kader

2.1 Burgerschap

In deze paragraaf (2.1) zal de sociologische ontwikkeling van het concept burgerschap besproken worden. Deze paragraaf zal beginnen met een beschrijving van de liberale burgerschapstheorie van Marshall. Turner geeft hier kritiek op, hij introduceert de concepten ‘identiteit’, ‘civiele deugden’ en ‘gemeenschap’. Deze concepten behoren tot nieuwe vormen van burgerschap. Vervolgens zullen de drie meest besproken vormen van burgerschap toegelicht worden.

2.1.1 Wat is burgerschap?

T.H. Marshall ontwikkelde in 1949 een van de eerste sociologische theorieën over burgerschap. Volgens Marshall is burgerschap in te delen in drie categorieën: civiel burgerschap, politiek burgerschap en sociaal burgerschap (Marshall, 2006). Deze vormen van burgerschap zijn gebaseerd op de rechten die burgers hebben. Civiele rechten wijzen op de vrijheid van een burger. De vrijheid van meningsuiting, de vrijheid bezittingen te hebben en contracten te kunnen afsluiten. Politiek burgerschap slaat terug op het recht om deel te nemen in een politieke partij en te stemmen. Sociale rechten hebben te maken met het recht op economische welvaart en veiligheid; het recht om binnen de normen van een beschaafde samenleving te kunnen leven. Denk hierbij aan het recht op huisvesting, gezondheidszorg en inkomen. Burgerschap kan gezien worden als een status die mensen verwerven en ze recht geeft lid te worden van een gemeenschap. Iedereen die de status ‘burger’ draagt, heeft gelijke rechten en plichten. Gelijkheid van sociale rechten wordt gezien als de basis voor het creëren van gedeelde identiteiten en gemeenschappelijke solidariteit.

Turner (2009) uit zijn kritiek op de theorie van Marshall. Volgens Turner biedt de theorie geen consistente analyse van de mechanismen die burgerschap hebben uitgebreid. Het concept ‘burgerschap’ heeft zich ontwikkeld ten gevolge van verschillende factoren binnen de

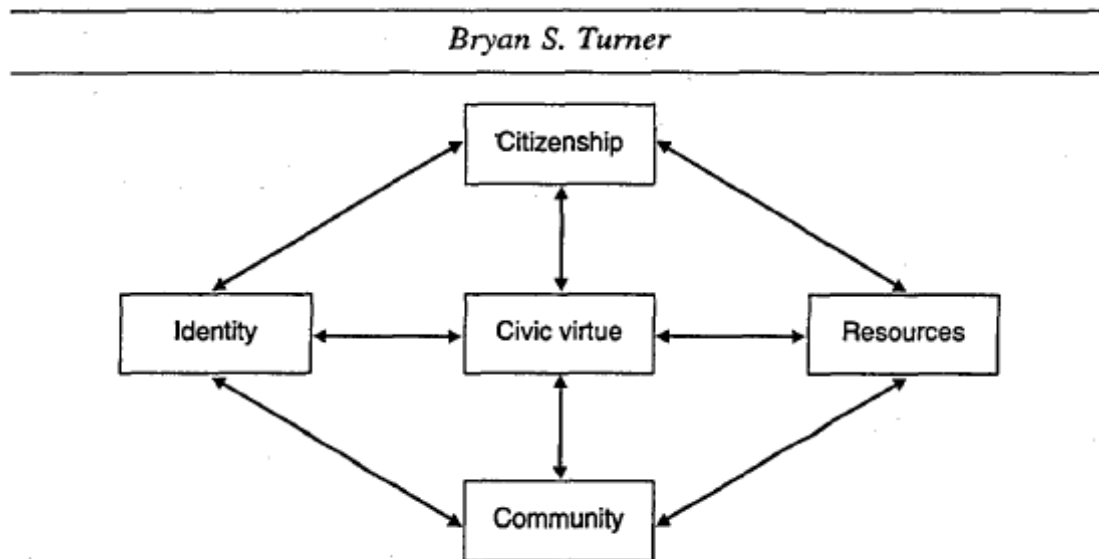

samenleving. Niet alleen klassenongelijkheid maar ook problemen op de arbeidsmarkt, het recht om vakbonden te vormen, migratie, educatie en sociale zekerheid zijn factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling van burgerschap. Deze factoren zijn door Marshall niet geanalyseerd. Ten tweede wordt er te weinig aandacht besteed aan culturele en etnische aspecten. Marshall zag de samenleving als een homogeen geheel. Er werd vooral nadruk gelegd op de arbeidersklasse. Verschillen tussen seksen, culturen en religies werden genegeerd. Door de recente ontwikkelingen van globalisering en migratie zijn etniciteit en cultuur echter belangrijker geworden. Ten derde is Turner van mening dat Marshall de verschillende vormen van burgerschap ontkende, en beweerde dat er maar één vorm van burgerschap bestaat. Burgerschap heeft echter veel ontwikkelingen doorgemaakt. Er bestaan verschillende vormen burgerschap die verbonden zijn met verschillende patronen van kapitalistische ontwikkeling. Ten slotte had de theorie van Marshall vooral te maken met formele rechten. Marshall zag burgerschap als een passieve status. Turner ziet echter een ontwikkeling in het actief burgerschap, en is van mening dat burgerschap meer is dan formele eisen die de overheid heeft ten opzichte van burgers.

Turner (1997) heeft een sociologisch model ontwikkeld over burgerschap (zie figuur 1). Volgens Turner onderscheidt de sociologische kant van burgerschap zich van de politiek-filosofische kant op het gebied van rechten. De sociologische benadering legt de nadruk niet op formele rechten als stemrecht, maar meer op individuele vrijheden, zoals het recht op gelijkheid en het recht op lidmaatschap (Turner, 2009). Instituties in de samenleving geven betekenis aan de rechten en plichten van individuen, en niet alleen aan formele rechten (Turner, 1997). Volgens Turner bepaalt burgerschap de toegang van individuen en groepen tot schaarse middelen (*resources*) in de samenleving. Burgerrechten en -plichten geven mensen formele aanspraak op schaarse middelen zoals sociale zekerheid, gezondheidszorg, huisvesting, pensionering, cultuur en stemrecht. Dit eerste concept van Turner's burgerschapsmodel komt overeen met de op rechten en plichten gebaseerde visie op burgerschap van Marshall. Naast een formeel juridische status die burgers verkrijgen door middel van rechten, ziet Turner echter twee andere manieren waarop burgerschap verkregen kan worden. Turner ziet civiele deugden (*civic virtue*) als een van de belangrijkste ingrediënten om een beschaafde pluralistische democratie te creëren. Civiele deugden volgen uit een waardesysteem van burgers om goed te doen (Delanty, 1997). Het op een democratische wijze participeren in de samenleving leidt tot een positie als burger. Met zijn concept 'civiele deugden' onderscheidt Turner (1997) de liberale burgerschapsopvatting van een meer republikeinse burgerschapsopvatting. Het derde concept dat kan leiden tot

burgerschap is ‘identiteit’ (*identity*). Burgerschap draagt bij aan de identiteitsvorming van individuen en groepen. Waar het tijdens de industrialisatie vooral ging om klassenstrijd op de arbeidsmarkt, is de focus tegenwoordig verlegd naar de culturele identiteit van burgers. Vanuit de communitaristische burgerschapsvisie is het belangrijk dat iedere burger zich kan identificeren met de culturele civiele samenleving en de burgercultuur waarin hij of zij leeft. Zonder identificatie bestaat er geen positie als burger. Het laatste concept in Turner’s sociologisch model is ‘de gemeenschap’ (*community*). Volgens Turner bestaat burgerschap niet zonder gemeenschap. Wanneer mensen burgers worden, betreden ze niet alleen een groep instituties die ze rechten en plichten verleent, verwerven ze niet alleen een identiteit, en zijn ze niet alleen gesocialiseerd in burgerlijke deugden, maar worden ze ook lid van een gemeenschap met een afgebakend gebied en een specifieke geschiedenis. Burgerschap leidt tot een vorm van solidariteit die een gemeenschap bij elkaar houdt, ondanks verschillen op het gebied van gender, etniciteit, geloof en leeftijd.

Figuur 1: Sociologisch model burgerschap (Turner, 1997)

2.1.2 Drie burgerschapsmodellen

Turner (1997) heeft een onderscheid gemaakt tussen drie vormen om burgerschap te verwerven: via rechten op schaarse middelen, via civiele deugden en via identiteitsverwerving. Deze vormen komen overeen met drie burgerschapsstromingen: de liberale, republikeinse en communitaristische burgerschapsstromingen. Volgens Delanty (1997) bestaan er vier ideaalmodellen over hoe burgerschap verkregen kan worden: een liberaal model gebaseerd op rechten, een conservatief model gebaseerd op plichten, een republikeins model gebaseerd op participatie en een communitaristisch model gebaseerd op identiteit. Het conservatieve model zal in dit onderzoek echter niet meegenomen worden. Het model onderscheidt zich volgens Delanty (1997) op een aantal gebieden. Ten eerste is het model gebaseerd op burgerplichten. Rechten en plichten worden echter geregeld samengevoegd binnen het liberale burgerschapsmodel (Hindes, 2010; Marshall, 2009; Turner, 1997; Van Houdt et al., 2011). Rechten en plichten zijn elkaars tegenhangers en lijken sterk met elkaar verbonden te zijn. Hierdoor is het lastig een onderscheid te maken tussen het conservatieve en liberale burgerschapsmodel. Daarnaast kan er verwarring ontstaan over het verschil tussen het conservatieve burgerschapsmodel gebaseerd op plichten en het republikeinse burgerschapsmodel gebaseerd op civiele participatie. Volgens Delanty (1997) kan participatie gezien worden als een actief proces waarin de capaciteit van burgers om 'te doen' wordt benadrukt. Plichten worden gezien als iets passiefs, burgers zouden een verplichting voelen om te participeren (Delanty, 1997). Het valt echter niet uit te sluiten dat de actieve participatie binnen het republikeinse model voortkomt uit een soort gevoel van verplichting om goed te doen. Er zou gesteld kunnen worden dat republikeinen democratische participatie als plicht zien om de status van een 'goede burger' te verwerven. Vanwege bovenstaande argumenten is ervoor gekozen om het conservatieve model van Delanty buiten beschouwing te laten in dit onderzoek. Dit betekent dat er drie burgerschapsmodellen centraal staan: een liberaal model gebaseerd op rechten en plichten, een republikeins model gebaseerd op participatie en civiele deugden en een communitaristisch model gebaseerd op identiteit.

De drie burgerschapsmodellen zullen onderscheiden worden op basis van een aantal dimensies. Delanty (1997) gebruikt twee dimensies: het type burgerschap dat verkregen wordt en de historische vorm van het burgerschap. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen twee typen burgerschap, namelijk formeel burgerschap en substantief burgerschap. Formeel burgerschap bevat de formele afspraken en richtlijnen die voorkomen tussen burgers en de overheid. Naast formeel burgerschap bestaat er substantief burgerschap. Substantief burgerschap speelt meer in op de onafhankelijkheid van burgers. Burgers verkrijgen niet

alleen burgerschap via rechten en plichten maar ook via participatie en identificatie. Het tweede kenmerk waarop de burgerschapsmodellen van Delanty (1997) gebaseerd zijn, is de historische vorm van het burgerschap. Hierin worden civiel burgerschap en etnisch cultureel burgerschap gecontrasteerd. Civiel burgerschap is de traditionele vorm van burgerschap. Men behoort tot een bepaalde gemeenschap waar er bepaalde rechten gelden. Etnisch burgerschap is een fenomeen dat de laatste jaren belangrijker is geworden door globalisering en migratie. Niet iedereen blijft wonen in de gemeenschap waar hij/zij geboren is. Om burgerschap te verkrijgen in de gemeenschap waar je woont, is het van belang een identiteit te verwerven die bij die gemeenschap hoort.

In dit onderzoek zal er nagegaan worden welke burgerschapsperspectieven burgers hebben. De dimensies van Delanty kunnen niet gebruikt worden om het burgerschapsperspectief van burgers te achterhalen. Het is lastig te achterhalen welk type en welke historische vorm van burgerschap de voorkeur heeft van burgers. De theoretische concepten liggen te ver af van burgerschap in de praktijk. Daarom is ervoor gekozen om drie andere dimensies te onderscheiden in dit onderzoek: de rol van een 'goede burger', de rol van de overheid en de visie op de gemeenschap (zie tabel 1). Burgerschap impliceert een grondwettelijk gebaseerde relatie tussen individuen en de staat (Elchardus, 2007; Van Steenbergen, 1994). De rol van een 'goede burger' en de rol van de overheid staan dus centraal wanneer het om burgerschap gaat. Wat burgers verstaan onder een 'goede burger' hangt niet alleen af van de mate waarin burgers hun plichten vervullen, maar ook in hoeverre ze voldoen aan de deugden die van hen verwacht worden (Kymlicka, 1994; Turner, 1997). De rol van een 'goede burger' wordt daarom opgesplitst in twee dimensies, burgerplichten en burgerdeugden. Hoe de rollen van de overheid en individuele burgers gezien worden, verschilt tussen de burgerschapsmodellen. Daarom worden de visies op burgerplichten, burgerdeugden en de rol van de overheid als drie relevante dimensies beschouwd. Ook over de visie op de gemeenschap bestaan verschillende ideeën. Turner (1997) stelde eerder dat er zonder gemeenschap geen sprake is van burgerschap. Het concept 'gemeenschap' is in eerder onderzoek belangrijk gebleken voor burgerschap (Hoskins, 2009; Turner, 1997). Hoe hecht de gemeenschap is, hangt samen met de verhouding van verantwoordelijkheden tussen de overheid en burgers (Sociaal Cultureel Planbureau [SCP], 2012).

Het liberaal burgerschapsmodel

In het liberaal burgerschapsmodel ligt de focus op rechten en plichten van burgers. Het liberale model wordt gezien als een formeel civiel burgerschapsmodel (Delanty, 1997). De rol van de overheid is volgens het liberale burgerschaps perspectief duidelijk: er bestaan formele richtlijnen die de overheid heeft opgesteld en waar burgers zich aan dienen te houden. De overheid heeft een kleine rol waarbij de focus ligt op bescherming voor burgers door middel van de wet (Mouffe, 1992). De burger heeft geen verplichtingen tegenover de samenleving (SCP, 2012). De enige burgerplicht waaraan een burger moet voldoen, is het respecteren van de wet (Mouffe, 1992). Er is sprake van universeel burgerschap: individuen zijn vrij en gelijk geboren en hebben dezelfde rechten. Deze rechten horen volgens de liberalen gebruikt te worden om het eigenbelang te bevorderen (Mouffe, 1992). De enige deugd die een goede burger zou moeten hebben, is het beschermen van de individuele vrijheid. Actieve participatie zou in strijd zijn met de individuele vrijheid van burgers (Mouffe, 1992). De gemeenschap is binnen het liberaal burgerschapsmodel niet zozeer van belang. Het SCP (2012) stelt dat burgers alleen iets terug hoeven te doen voor de gemeenschap wanneer er gebruik gemaakt wordt van collectieve ondersteuning. Volgens Michael Sandel is er geen ruimte voor een constitutieve gemeenschap, waarin identiteitsvorming van individuen plaatsvindt. Individen behoren zelf hun identiteit te vormen en hun interesses uit te breiden (Mouffe, 1992).

Republikeins burgerschapsmodel

Het republikeins model wordt gezien als een model waarin benadrukt wordt dat burgers helpen bij het opbouwen van de samenleving (Delanty, 1997; Mouffe, 1992; SCP, 2012). Het republikeins model kan gekoppeld worden aan het substantief burgerschap. Dit houdt in dat de onafhankelijkheid van burgers van de staat een grote rol speelt (Delanty, 1997). De historische vorm van het republikeinse model is de civiele vorm van burgerschap. De rol van de overheid binnen het model is terughoudend, de burger staat wederom centraal. Het republikeinse model stelt dat burgers een morele plicht voelen om actief te participeren in de gemeenschap (SCP, 2012). Deze toewijding aan de publieke zaak leidt tot burgerdeugden als redelijkheid en tolerantie. Deze deugden komen voort uit gemeenschappen, activiteiten die in strijd zijn met de publieke sfeer en politieke diversiteit (Dekker & de Hart, 2005). Volgens Mouffe (1992) zijn sociale relaties van belang voor het vormen van goed burgerschap. Burgers participeren niet alleen voor de overheid, maar ook voor elkaar. De gemeenschap wordt gezien als een democratisch geheel van vrije zelfstandige burgers (SCP, 2012). Er vindt consensus plaats tussen het algemene belang en collectieve normen en waarden van burgers

(SCP, 2012). Skinner verwerpt het liberale idee dat actieve participatie en individuele vrijheid niet samen kunnen gaan (Mouffe, 1992). Het idee van gemeenschappelijk goed boven het eigen belang is volgens Skinner een noodzakelijke conditie om van individuele vrijheid te genieten.

Communitaristisch burgerschapsmodel

Het communitaristische burgerschapsmodel is gebaseerd op de onafhankelijkheid van burgers (substantieve vorm). Voor communitaristen is burgerschap gerelateerd aan cultuur en vaak aan nationale identiteit. Dit geeft een gevoel van culturele samenhang. Communitaristen zien burgerschap als lidmaatschap van een culturele gemeenschap. Deze gemeenschap wordt gekarakteriseerd door culturele banden, historische ontwikkelingen en tradities. De belangrijkste punten van het communitarisme zijn de gemeenschap, gemeenschappelijke waarden en de inzet van mensen om de samenleving te steunen en gemeenschappelijke waarden na te leven (Van Houdt, Suvarierol & Schinkel, 2011). De overheid is een uitdrukking van deze culturele gemeenschap. Burgers zijn onafhankelijk van de staat en identificeren zich vooral met de gemeenschap. Door solidariteit en socialisatie is het individuele belang gelijk aan het collectieve belang (SCP, 2012). Identiteit is hierbij belangrijk, ze geeft namelijk aan wie er wel en niet tot de gemeenschap behoren (Delanty, 1997). De overheid heeft binnen het communitaristische burgerschapsmodel een faciliterende rol. De gemeenschap staat centraal. Het algemeen welzijn staat voorop voor burgers (Mouffe, 1992). Het is een plicht voor burgers om contracten op te stellen met elkaar om het collectieve belang te kunnen behartigen (Van Houdt et al., 2011). De communitaristische visie is er een die er van uit gaat dat het natuurlijk is voor burgers gezamenlijk actief te zijn om het gezamenlijke goed te dienen (Mouffe, 1992). Identificatie met de gemeenschap is hiervoor belangrijk. Hoe meer iemand zich identificeert met een groep, hoe hoger de kans is dat die persoon participeert in een collectieve actie die verbonden is met die groep (Klandermans, 2014).

Tabel 1: Overzicht van de verschillende burgerschapsmodellen en bijbehorende dimensies.

	Liberaal	Republikeins	Communitaristisch
<i>Gebaseerd op</i>	Rechten en plichten	Participatie	Identiteit
Dimensies			
<i>Rol van de overheid</i>	Minimaal interveniërend	Stimulerend	Faciliterend
<i>Burgerdeugden</i>	Beschermen van individuele vrijheid	Redelijkheid en tolerantie	Solidariteit en socialisatie
<i>Burgerplichten</i>	Respecteren van de wet	Actieve deelname aan de samenleving	Dienen van het gezamenlijk goed
<i>Visie op de gemeenschap</i>	Collectiviteit van individuen	Democratisch geheel van zelfstandige burgers	Het algemeen welzijn binnen de gemeenschap staat centraal

2.2 Burgerinitiatieven

Er bestaan niet alleen verschillende opvattingen over burgerschap, ook burgerinitiatieven komen voor in verschillende soorten. In deze paragraaf (2.2) zal besproken worden wat burgerinitiatieven zijn, en zal er een onderscheid gemaakt worden tussen vier typen initiatieven op basis van de mate verbindend en overbruggend sociaal kapitaal van de initiatieven: het lichte, netwerkende, coöperatieve en federatieve initiatief.

2.2.1 Wat zijn burgerinitiatieven?

Burgerinitiatieven zijn particuliere initiatieven die in meer of mindere mate geïnitieerd zijn door burgers. Burgerinitiatieven bestaan uit een collectieve actie die zichzelf heeft georganiseerd. Doelen en middelen zijn door de initiatieven zelf bepaald, en de overheid speelt een zeer kleine rol bij de op- en inrichting van de initiatieven. De initiatieven zijn in de kern onafhankelijk van de overheid (Bakker et al., 2012). Burgerinitiatieven zijn formeel georganiseerd. Jager-Vreugdenhil (2011) onderscheidt verschillende soorten burgerparticipatie. Zij stelt dat er sprake is van maatschappelijke participatie wanneer burgers participeren in formele burgerorganisaties. Dit kunnen bijvoorbeeld vrijwilligersorganisaties en verenigingen zijn. Wanneer er sprake is van informele ongeorganiseerde verbanden zoals burencapaciteit en sociale netwerken, behoort het initiatief tot de categorie 'sociale participatie'. Sociale participatie wordt zelden als een vorm van actieve participatie gezien (Jager-Vreugdenhil, 2011). Onder sociale participatie wordt namelijk ook contact met familie en vrienden verstaan, een vorm van contact die geen directe voordelen oplevert voor de samenleving en daarom niet als burgerinitiatief gezien wordt. Hurenkamp, Tonkens en Duyvendak (2006) benadrukken dat de bestaansduur van burgerinitiatieven ook een rol speelt bij de definiëring. Bepaalde initiatieven bestaan al jaren, anderen zijn van relatief korte duur, zoals demonstraties. Zeer tijdelijke collectieve acties worden niet als een burgerinitiatief gezien (Hurenkamp et al., 2006).

Er wordt van burgers verwacht dat ze zich via burgerinitiatieven nuttig maken voor de maatschappij en problemen oplossen waar de overheid niet aan toekomt (Hurenkamp et al., 2006). Zo zullen individuen en sociale organisaties minder afhankelijk worden van de staatsbureaucratie (Bakker et al. 2012). Er kan gesproken worden van een vernieuwde civiele samenleving (*civil society*) waarin de Nederlandse overheid streeft naar actief burgerschap (Tonkens, 2008). Burgers zouden zelf actief en welwillend moeten participeren in de samenleving. Er wordt gesteld dat burgers actiever worden wanneer de overheid een stapje terug doet. Maar tegelijkertijd is de overheid hierdoor minder aanspreekbaar voor de burgers

en verliest de overheid de burgers uit het oog. Om die reden is het voor de overheid moeilijk de burger te leren kennen en kennis te nemen van de wensen en klachten van burgers (Hurenkamp et al., 2006). Er wordt dus veel van burgers verwacht, maar de overheid weet niet precies wat zich afspeelt onder de burgers. Osborn en Gaebler (1992) stellen dat de aard van de relatie tussen lokale overheid en de gemeenschap invloed heeft op de manier waarop burgers publieke verantwoordelijkheid ervaren. Publieke verantwoordelijkheid neemt af wanneer de overheid burgers dient. De verantwoordelijkheid neemt juist toe wanneer burgers gemotiveerd worden om de rol van een lid van de gemeenschap te vervullen. Haikio (2012) stelt dat burgers in tijden van individualisering meer op zichzelf gericht zijn en kritischer zijn over de overheid. Burgers zijn hoger opgeleid, mondiger, en gericht op hun rechten. Hierdoor lijken ze minder snel tevreden te zijn over de samenleving waarin ze leven. Dit zou ertoe kunnen leiden dat ze het heft in eigen handen willen nemen en de relatie met de overheid niet belangrijk vinden, maar juist de relatie met medeburgers voorop stellen. Om die reden ontstaat de verwachting dat er verschillen bestaan tussen de voorkeur van burgerinitiatieven voor intern of extern contact.

2.2.2 Burgerinitiatieven en sociaal kapitaal

Hurenkamp et al. (2006) hebben een onderscheid gemaakt tussen vier typen burgerinitiatieven op basis van de mate van intern en extern contact. Wanneer er sprake is van veel intern contact, wordt de hechtheid van een initiatief gemeten. Dit gebeurt aan de hand van de mate van persoonlijk en telefonisch contact met leden binnen het initiatief, de neiging om hulp te vragen aan een ander lid wanneer er problemen zijn, en de periode gedurende welke mensen lid zijn van het initiatief. Uit onderzoek is naar voren gekomen dat hoe langer een initiatief bestaat en hoe langer mensen participeren in een initiatief, hoe meer intern contact er is binnen een initiatief. Initiatieven die minder lang bestaan hebben meer extern contact (Harvey, 2007; Hurenkamp et al., 2006). Wanneer er sprake is van veel extern contact, wordt er uitgegaan van een sterke verwevenheid. De verwevenheid wordt gemeten aan de hand van de frequentie van samenwerking met andere organisaties, het lidmaatschap van andere organisaties in het maatschappelijk middenveld, het contact met de politiek en subsidie van de overheid (Hurenkamp et al., 2006).

Hurenkamp et al. (2006) baseren hun typologie theoretisch op verbindend en overbruggend sociaal kapitaal. Sociaal kapitaal wordt gevormd door sociale relaties (Putnam, 2000). Dit kunnen sociale relaties zijn tussen twee vrienden, maar ook tussen collectieve netwerken als burgerinitiatieven. Fenomenen die gelijktijdig met sociaal kapitaal kunnen

optreden zijn vertrouwen, netwerken, wederkerigheid en burgerschap (Fukuyama, 2001; Putnam, 1995). Sociaal kapitaal kan gezien worden als de hulpmiddelen en de sociale relaties die beschikbaar zijn om een sociale organisatie vorm te geven (Putnam, 2000). Er kan onderscheid gemaakt worden tussen twee soorten sociaal kapitaal. Ten eerste ‘verbindend sociaal kapitaal’ (intern kapitaal), dit zijn banden die burgers met elkaar hebben binnen initiatieven. Ten tweede ‘overbruggend sociaal kapitaal’ (extern kapitaal), dit zijn de banden die een initiatief heeft met andere organisaties zoals de overheid. Verbindend en overbruggend sociaal kapitaal komen in meer of mindere mate naast elkaar voor. De ene vorm van sociaal kapitaal sluit de andere niet uit.

Volgens Putnam (1995) kan sociaal kapitaal vooral gezien worden als lidmaatschap van formele initiatieven, en maatschappelijke betrokkenheid. Putnam (2000) definieert sociaal kapitaal als de kenmerken van sociale initiatieven zoals netwerken, normen en vertrouwen die coördinatie en coöperatie faciliteren voor gemeenschappelijke belangen. Onderzoekers uit verschillende sociale velden hebben kunnen concluderen dat de meeste positieve uitkomsten optreden in gemeenschappen waar de maatschappelijke betrokkenheid hoog is. Ten eerste wordt wederzijds vertrouwen en wederkerigheid in een gemeenschap gestimuleerd. Hierdoor worden netwerken gecreëerd die leiden tot communicatie waardoor collectieve problemen gemakkelijker opgelost kunnen worden. Een geschiedenis aan maatschappelijke betrokkenheid kan leiden tot een culturele mal voor toekomstige samenwerking tussen burgers. Door goede netwerken zal er een sterker ‘wij’ gevoel ontstaan, een collectief gevoel. Ten tweede zal de maatschappelijke betrokkenheid ook effect hebben op de prestaties van de overheid. Systematisch onderzoek heeft aangetoond dat de kwaliteit van de overheid hoger is wanneer er een goede geschiedenis van maatschappelijke betrokkenheid is in een land of gemeente.

Putnam’s ideeën over sociaal kapitaal als maatschappelijke betrokkenheid zijn door verschillende onderzoekers overgenomen. Poortinga (2012) maakt een onderscheid tussen verbindend en overbruggend sociaal kapitaal. Sociale cohesie, vertrouwen, het gevoel erbij te horen en civiele participatie zijn kenmerken die leiden tot meer verbindend sociaal kapitaal binnen een groep. Overbruggend kapitaal gaat samen met sociale cohesie met niet-leden, wederzijds respect, en de hoeveelheid heterogene relaties die een individu of groep heeft. Heterogene relaties zijn geen voorwaarden voor het bezitten van veel overbruggend sociaal kapitaal. Het overbruggende sociale kapitaal kan resulteren in meer heterogene relaties. Deze heterogeniteit kan zich uiten op het gebied van geslacht, etniciteit en opleidingsniveau. Initiatieven met veel overbruggend sociaal kapitaal bestaan uit een heterogene groep leden, en

zullen vaker contact hebben met leden van andere groepen (Häuberer, 2014). Initiatieven met veel verbindend kapitaal bestaan vaak uit een homogene groep leden (Häuberer, 2014). Het onderscheid tussen verbindend en overbruggend sociaal kapitaal wordt vaker gemaakt aan de hand van sociale cohesie, vertrouwen, civiele participatie en wederzijds respect. Sociale cohesie wordt dan beschreven als sociale netwerken en groepslidmaatschap wanneer het gaat om sociale cohesie binnen een groep, en als wederkerigheid en wederzijds respect wanneer het gaat om sociale cohesie tussen groepen (Harper, 2001; Szreter & Woolcock, 2003; Whiting & Harper, 2003).

De kenmerken die samengaan met verbindend sociaal kapitaal zullen het interne contact van een initiatief vergroten. Als er bijvoorbeeld meer vertrouwen is binnen het initiatief, zullen leden elkaar sneller om hulp vragen. De kenmerken die samengaan met overbruggend kapitaal zullen het externe contact van een initiatief vergroten. Respect voor andere groepen zal er bijvoorbeeld toe leiden dat leden sneller contacten zoeken met mensen buiten het initiatief. In dit onderzoek zal daarom het onderscheid tussen de vier typen burgerinitiatieven van Hurenkamp et al. (2006) gemaakt en gemeten worden aan de hand van verbindend en overbruggend kapitaal.

2.2.3 Vier typen burgerinitiatieven

Hurenkamp et al. (2006) hebben een typologie ontwikkeld die onderscheid maakt tussen vier typen burgerinitiatieven: lichte initiatieven, netwerkende initiatieven, coöperatieve initiatieven en federatieve initiatieven. In deze paragraaf zullen de initiatieven en de verschillen tussen de initiatieven kort toegelicht worden (zie ook tabel 2).

Tabel 2: Onderscheid burgerinitiatieven, gebaseerd op Hurenkamp et al. (2006)

	Veel overbruggend sociaal kapitaal	Weinig overbruggend sociaal kapitaal
Veel verbindend sociaal kapitaal	Federatieve initiatieven	Coöperatieve initiatieven
Weinig verbindend sociaal kapitaal	Netwerkende initiatieven	Lichte initiatieven

Lichte initiatieven

Binnen lichte initiatieven is er sprake van weinig verbindend en overbruggend sociaal kapitaal. Dit betekent dat niet alleen het contact met andere organisaties nauwelijks aanwezig is, maar ook dat banden en vertrouwen binnen het initiatief vrijwel ontbreken. Lichte

initiatieven zullen weinig sociale netwerken hebben. Lidmaatschap van het initiatief wordt als minder belangrijk geacht, waardoor een ‘wij-gevoel’ ontbreekt. Hurenkamp et al. (2006) hebben vooral kleinere initiatieven bestempeld als licht initiatief. Lichte initiatieven zijn initiatieven die geen vaststaande doelen hebben en waarin de urgentie om samen te komen niet hoog is (Hurenkamp et al., 2006). Voorbeelden van lichte initiatieven kunnen websites zijn waarop burgers kunnen samenkomen, of enthousiaste solitair opererende burgers.

Netwerkende initiatieven

Het tweede type initiatief is het netwerkende initiatief. Binnen dit initiatief is er sprake van weinig verbindend kapitaal. De focus ligt vooral op het contact met externe instanties, zoals de overheid. Overbruggend sociaal kapitaal is dus wel aanwezig bij netwerkende initiatieven. De samenwerking tussen verschillende initiatieven en instanties is bij netwerkende initiatieven nodig om hun doelen te bereiken. Netwerkende initiatieven onderhouden graag hun banden met externe organisaties, maar zijn wel zelfstandig. Door de mate van extern contact bestaat de verwachting dat netwerkende initiatieven veel leden hebben. Volgens Hurenkamp et al. (2006) bestaan netwerkende initiatieven uit leden van verschillende opleidingsniveaus, en zullen ze ook sociale banden leggen met mensen van verschillende achtergronden. De doelen van netwerkende initiatieven zijn vaak op externen gericht. Voorbeelden van netwerkende initiatieven zijn bijvoorbeeld buurtpreventieteams en bewonerscomités.

Coöperatieve initiatieven

Coöperatieve initiatieven zijn vooral naar binnen gericht. Er is weinig contact met externe organisaties, maar vooral contact tussen mensen in het initiatief. Een coöperatief initiatief is gericht op de eigen achterban. Er is weinig overbruggend sociaal kapitaal aanwezig, maar wel veel verbindend sociaal kapitaal. Dit zal leiden tot sterke banden binnen het initiatief, veel vertrouwen en een gevoel van lidmaatschap. Coöperatieve initiatieven zijn vaak kleine initiatieven met weinig leden, waardoor deze sociale banden beter onderhouden kunnen worden. Voorbeelden van coöperatieve initiatieven zijn wijkverenigingen.

Federatieve initiatieven

Het laatste type initiatief dat onderscheiden wordt door Hurenkamp et al. (2006) is het federatieve initiatief. Bij federatieve initiatieven is er sprake van zowel veel intern als extern contact. Veel verbindend sociaal kapitaal gaat samen met veel overbruggend sociaal kapitaal.

Het federatieve initiatief is tevens de meest voorkomende soort in Nederland. De grote mate van extern contact in federatieve initiatieven gaat samen met veel leden (Hurenkamp et al., 2006). Federatieve initiatieven zijn deel van horizontale netwerken van verschillende instanties. Voorbeelden van federatieve initiatieven zijn bewustwordingsprogramma's tegen geweld, lokale hulpgroepen en kunstenaarscollectieven. Federatieve initiatieven hebben vaak een institutionele samenwerkingspartner.

2.3 Burgerschap en burgerinitiatieven

Er zijn de laatste jaren meerdere assumpties gedaan over de veranderingen in burgerschap. Er bestaan verschillende opvattingen over welke van de drie burgerschapsmodellen dominant zijn in de samenleving, en sommige onderzoekers beweren variaties te vinden op de drie modellen (Hindes, 2010; Purvis & Hunt, 1999; SCP, 2012; Van Gunsteren, 1992; Van Houdt et al., 2012). In de inleiding van dit onderzoek werd een assumptie gedaan dat verschillende beelden van een 'goede burger' mogelijk van invloed zouden kunnen zijn op de hoeveelheid sociale netwerken en contact tussen burgers die participeren in burgerinitiatieven.

Hurenkamp et al. (2006) hebben in een kwalitatief onderzoek een verband kunnen leggen tussen de verschillende burgerschapspectieven en verschillen in burgerinitiatieven. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat het liberale burgerschapsmodel gekoppeld kan worden aan de twee soorten burgerinitiatieven waarin er sprake is van weinig overbruggend sociaal kapitaal: de lichte en coöperatieve initiatieven. Dit leidt tot hypothese 1: *Bestuursleden en/of oprichters die een liberaal burgerschapspectief hebben, zullen participeren in een licht initiatief.* En hypothese 2: *Bestuursleden en/of oprichters die een liberaal burgerschapspectief hebben, zullen participeren in een coöperatief initiatief.* Dit zou betekenen dat liberale burgers die zich vrije individuen voelen, participeren in initiatieven waarin sprake is van weinig overbruggend en verbindend sociaal kapitaal (lichte initiatieven), of in initiatieven waarin er alleen sprake is verbindend sociaal kapitaal (coöperatieve initiatieven). Burgers met een republikeinse burgerschapsopvatting waren vooral te vinden binnen de netwerkende initiatieven. Hypothese 3 luidt: *Bestuursleden en/of oprichters die een republikeins burgerschapspectief hebben, zullen participeren in een netwerkend initiatief.* Dit zou betekenen dat republikeinse burgers die actief participeren uit een morele wil en zich lid voelen van een democratisch geheel van zelfstandige burgers meer behoefte hebben aan een burgerinitiatief waar sprake is van veel overbruggend sociaal kapitaal. Burgers met een communitaristische opvatting over burgerschap kwamen voor in alle soorten burgerinitiatieven, maar vooral in de federatieve burgerinitiatieven. Dit leidt tot hypothese 4:

Bestuursleden en/of oprichters die een communitaristisch burgerschapspectief hebben, zullen participeren in een federatief initiatief. Dit laatste zou betekenen dat communitaristische burgers die het gezamenlijk goed willen dienen en de gemeenschap zeer belangrijk vinden, participeren in grote, langdurige, heterogene netwerken waar verbindend en overbruggend sociaal kapitaal beiden veel voorkomen. De banden tussen burgerschapspectieven en de typen burgerinitiatieven wijzen op mogelijke verbanden tussen burgerschapspectieven en de hoeveelheid sociaal kapitaal. Dit leidt tot de volgende hypothesen:

Hypothese 5: *Hoe meer het burgerschapspectief van bestuursleden en/of oprichters overeenkomt met het liberale burgerschapspectief, hoe minder overbruggend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.*

Hypothese 6: *Hoe meer het burgerschapspectief van bestuursleden en/of oprichters overeenkomt met het liberale burgerschapspectief, hoe meer verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.*

Hypothese 7: *Hoe meer het burgerschapspectief van bestuursleden en/of oprichters overeenkomt met het liberale burgerschapspectief, hoe minder verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.*

Hypothese 8: *Hoe meer het burgerschapspectief van bestuursleden en/of oprichters overeenkomt met het republikeinse burgerschapspectief, hoe meer overbruggend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.*

Hypothese 9: *Hoe meer het burgerschapspectief van bestuursleden en/of oprichters overeenkomt met het republikeinse burgerschapspectief, hoe minder verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.*

Hypothese 10: *Hoe meer het burgerschapspectief van bestuursleden en/of oprichters overeenkomt met het communitaristische burgerschapspectief, hoe meer overbruggend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.*

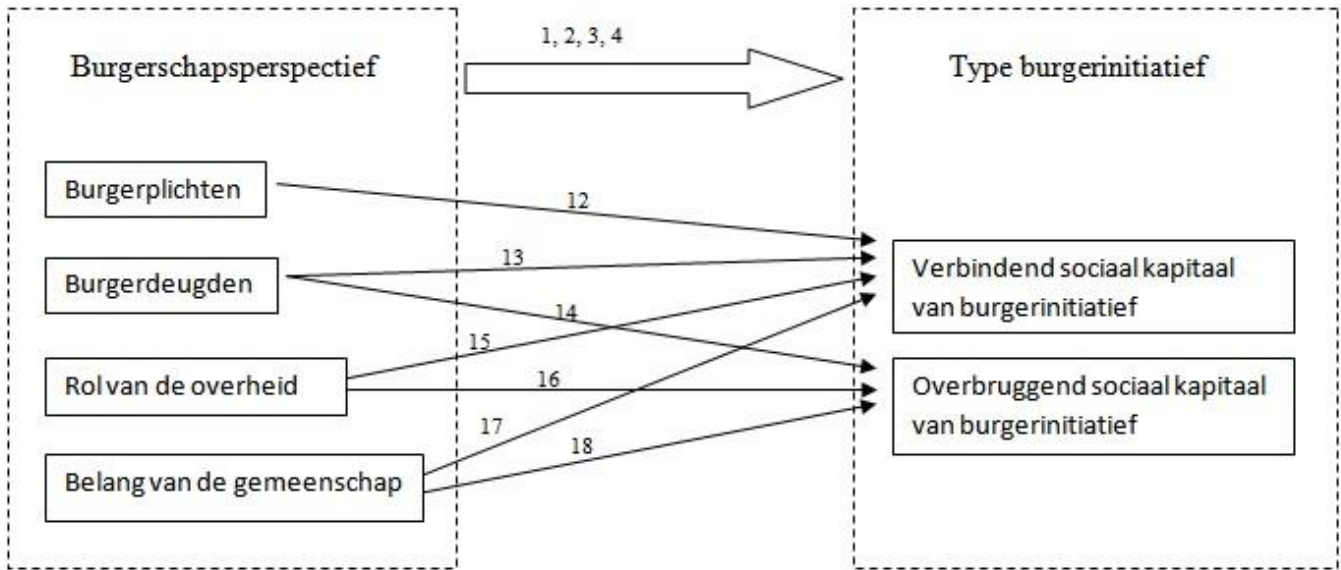
Hypothese 11: *Hoe meer het burgerschapspectief van bestuursleden en/of oprichters overeenkomt met het communitaristische burgerschapspectief, hoe meer verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.*

Een aantal jaren later is er onderzoek gedaan dat zich heeft gericht op de doelen, motivatie en contacten van actieve burgers (Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak, 2011). Ook dit onderzoek roept de verwachting op dat burgerschapsbeelden een invloed kunnen hebben op verschillende kenmerken van burgerinitiatieven.

De verbanden tussen de burgerschapspectieven en de soorten burgerinitiatieven impliceren dat er wellicht ook verbanden terug te zien zijn tussen de verschillende dimensies van de burgerschapspectieven en het verbindend en overbruggend kapitaal van de burgerinitiatieven. Uit onderzoek is gebleken dat burgerdeugden en –plichten gerelateerd zijn aan sociaal kapitaal (Putnam, 2000; Zmerli, 2002,2010). Hypothese 12 luidt: *Hoe belangrijker bestuursleden en/of oprichters burgerplichten vinden, hoe meer verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten* (Zmerli, 2010). Over het verband tussen burgerplichten en overbruggend sociaal kapitaal kan geen uitspraak gedaan worden. Wel kunnen er hypothesen geformuleerd worden over het verband tussen burgerdeugden en sociaal kapitaal. Hypothese 13 luidt: *Hoe belangrijker bestuursleden en/of oprichters burgerdeugden vinden, hoe meer verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten* (Zmerli, 2010). En hypothese 14: *Hoe belangrijker bestuursleden en/of oprichters burgerdeugden vinden, hoe meer overbruggend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten*. (Putnam, 2000). Ook blijkt dat de overheid aan de hand van beleid het sociaal kapitaal in de gemeenschap kan manipuleren, en dus ook het sociaal kapitaal in burgerinitiatieven (Carilli, Coyne & Leeson, 2008). Hieruit volgen hypothesen 15 en 16. Hypothese 15 luidt: *Hoe meer taken de overheid volgens bestuursleden en/of oprichters moet hebben ten opzichte van burgers, hoe meer verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten*. Hypothese 16: *Hoe meer taken de overheid volgens bestuursleden en/of oprichters moet hebben ten opzichte van burgers, hoe meer overbruggend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten*. En aangezien de hechtheid van de gemeenschap samenhangt met de verhouding van verantwoordelijkheden tussen de overheid en burgers (SCP, 2012), bestaat het vermoeden dat er ook tussen ‘visie op de gemeenschap’ en het sociaal kapitaal van burgerinitiatieven een verband bestaat. Hieruit volgt hypothese 17: *Hoe belangrijker de gemeenschap is voor bestuursleden en/of oprichters, hoe meer verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten*. En hypothese 18: *Hoe belangrijker de gemeenschap is voor bestuursleden en/of oprichters, hoe meer overbruggend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten*. (Kapucu, 2011; Poortinga, 2012).

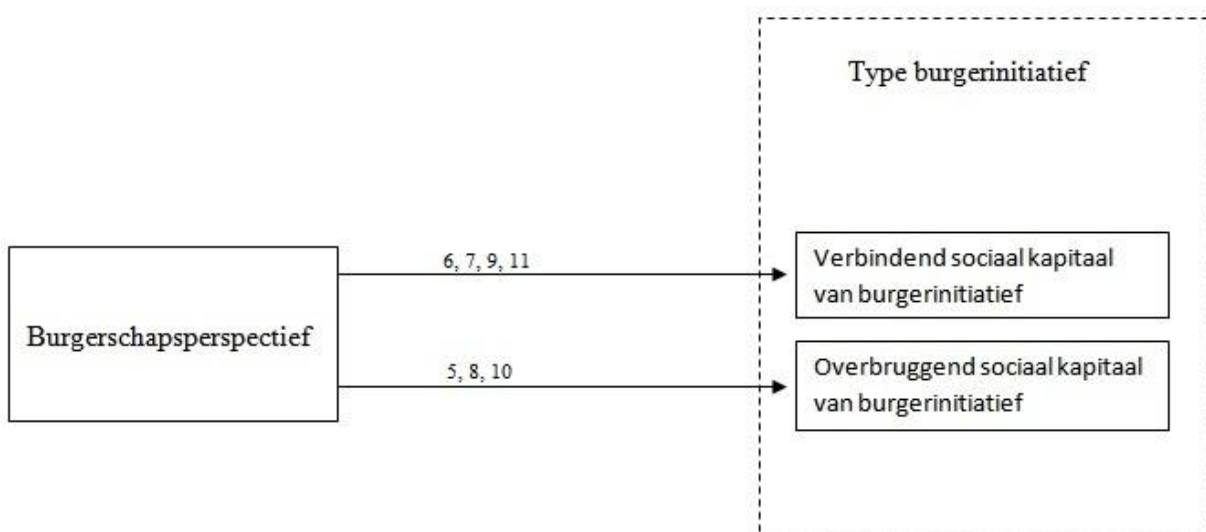
Met behulp van de literatuur kan er een conceptueel model ontwikkeld worden voor dit onderzoek. Omdat er veel verbanden getoetst worden, wordt het te onoverzichtelijk om het hele model in één plaatje te omvatten. Er is daarom gekozen om het model in twee plaatjes te tonen. Het blijft echter één model (zie figuur 2 en 3).

Figuur 2: Conceptueel model, deel 1

In figuur 2 worden de verbanden tussen de dimensies van burgerschapsperspectieven en verbindend en overbruggend sociaal kapitaal van burgerinitiatieven getoond. De grote pijl staat voor het mogelijke verband dat bestaat tussen de drie burgerschapsperspectieven in hun geheel (liberaal, republikeins en communitaristisch) en de vier typen burgerinitiatieven (licht, netwerkend, coöperatief en federatief).

Figuur 3: conceptueel model, deel 2

Ook zullen de verbanden tussen de drie burgerschapspectieven en het verbindend en overbruggend kapitaal van burgerinitiatieven onderzocht worden (zie figuur 3). Eerder is kort beschreven dat er een verband bestaat tussen verbindend en overbruggend sociaal kapitaal. Dit verband wordt in dit onderzoek niet getoetst. Het verband is interessant maar niet relevant voor dit onderzoek. Bovendien wordt er al aangenomen dat verbindend en overbruggend sociaal kapitaal samengaan (Putnam, 2000). De verbanden tussen de dimensies van burgerschapspectieven en de typen burgerinitiatieven zullen in dit onderzoek niet meegenomen worden. Uit de literatuur is niet naar voren gekomen dat een bepaalde combinatie van verbindend en overbruggend sociaal kapitaal een samenhang heeft met de afzonderlijke dimensies van burgerschapspectieven. Er is hierdoor niet genoeg zekerheid over de mogelijke verbanden, en er kunnen dan ook geen hypothesen over deze verbanden gevormd worden.

De directe verbanden tussen de dimensies van de drie burgerschapspectieven en de mate van verbindend en overbruggend sociaal kapitaal zijn niet eerder getoetst. Uit onderzoek is gebleken dat de traditionele burgerschapsmodellen niet goed tot uitdrukking komen in Nederland (Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak, 2006, 2011; SCP, 2012). Het vermoeden bestaat dat Nederlandse burgers hun beeld van 'een goede burger' niet weten te verbinden aan de drie burgerschapspectieven (Dekker & de Hart, 2005; Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak, 2011). Met dit onderzoek zal er getracht worden een bijdrage te leveren aan kennis over de relatie tussen de liberale, republikeinse en communitaristische burgerschapspectieven en de mate van verbindend en overbruggend sociaal kapitaal van burgerinitiatieven in Nederland.

3. Onderzoeksvraag

3.1 Hoofdvraag en deelvragen

Op basis van de theoretische verkenning is de volgende hoofdvraag geformuleerd voor dit onderzoek:

“Wat is het type burgerschapspectief dat bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven in Nederland hebben, en hangt het type perspectief op burgerschap van bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven samen met de mate waarin burgerinitiatieven beschikken over verbindend en overbruggend sociaal kapitaal?”

De hoofdvraag zal beantwoord worden aan de hand van de volgende deelvragen:

- 1. Welk burgerschapspectief hebben bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven in Nederland?*
- 2. In hoeverre hangt de mate van verbindend sociaal kapitaal samen met de burgerschapspectieven?*
- 3. In hoeverre hangt de mate van overbruggend sociaal kapitaal samen met de burgerschapspectieven?*

Uit de literatuur is naar voren gekomen dat er drie theoretische burgerschapsmodellen bestaan (Delanty, 1997; SCP, 2012; Turner, 1997). De vraag of deze burgerschapspectieven terugkomen in de samenleving en welk perspectief bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven hebben, wordt daarom als een belangrijk onderdeel van dit onderzoek gezien. Het tweede deel van de vraag omvat het verband tussen het burgerschapspectief en de mate van verbindend en overbruggend sociaal kapitaal. Uit onderzoek is naar voren gekomen dat er een mogelijk verband bestaat tussen de burgerschapspectieven en het sociaal kapitaal van burgerinitiatieven (Hurenkamp et al., 2006), waardoor ook dit als een relevante vraag gezien wordt.

4. Onderzoeksopzet

4.1 Onderzoeksmethode

In dit onderzoek zal er nagegaan worden of er een verband bestaat tussen burgerschapspectieven en de combinatie van verbindend en overbruggend sociaal kapitaal. Er wordt voor gekozen om onderzoek te doen onder burgers die actief zijn in burgerinitiatieven in Nederland. Er is al veel onderzoek gedaan naar burgerschapspectieven (Hindes, 2010; Purvis & Hunt, 1999; SCP, 2012; Van Gunsteren, 1992; Van Houdt et al., 2011). Ook zijn er in de literatuur verschillende dimensies terug te vinden waarop verbindend en overbruggend sociaal kapitaal onderscheiden en gemeten kunnen worden (Putnam, 1995,2000; Harper, 2001; Fukuyama, 2001; Poortinga, 2012; Szreter & Woolcock, 2003; Whiting & Harper, 2003). Uit de literatuur komt naar voren dat er in explorierend onderzoek mogelijke verbanden tussen de verschillende burgerschapsmodellen en de verschillende soorten burgerinitiatieven zijn gevonden (Hurenkamp et al., 2006). Deze verbanden tussen burgerschapspectieven en het verbindend en overbruggend sociaal kapitaal bij burgers die participeren in burgerinitiatieven zijn niet eerder statistisch getoetst. Er is echter voldoende literatuur beschikbaar over de twee concepten (burgerschapspectieven en sociaal kapitaal) om het verband op statistische wijze te kunnen toetsen. Daarnaast is er sprake van een grote onderzoekspopulatie, er wordt gesproken over duizenden burgerinitiatieven in Nederland (Hurenkamp et al., 2006). Om deze redenen wordt er gekozen voor een kwantitatieve onderzoeksmethode. Kwantitatieve onderzoeksmethoden zijn geschikt om verbanden tussen kenmerken te onderzoeken, terwijl een kwalitatief onderzoek veelal wordt gebruikt om een eerste inzicht te krijgen betreffende een onderzoeksgebied ('T Hart, Boeije & Hox, 2005).

Er wordt een digitale vragenlijst gebruikt om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Bestuurders en oprichters van burgerinitiatieven zijn benaderd aan de hand van hun e-mailadres. In de e-mail wordt uitleg gegeven over het onderzoek, en wordt een link geplaatst die leidt naar de vragenlijst (zie bijlage 6 en 7). De vragenlijst bestaat uit twee delen. Ten eerste worden stellingen gegeven over de vier dimensies van burgerschapspectieven. In het tweede deel wordt achterhaald hoeveel sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.

4.2 Populatie en selectiecriteria

De onderzoekspopulatie van het onderzoek bestaat uit alle bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven in Nederland. De bestuursleden en oprichters zijn benaderd aan de hand van

hun persoonlijke e-mailadres of het algemene e-mailadres van hun initiatief. Veel burgerinitiatieven hebben geen website of e-mailadres. Dit bracht de moeilijkheid met zich mee dat niet alle burgerinitiatieven benaderd konden worden. Om een zo groot mogelijke groep burgerinitiatieven te kunnen benaderen, zijn zoveel mogelijk initiatieven waarvan het e-mailadres achterhaald kon worden, benaderd. Er is voor gekozen de onderzoekspopulatie niet te beperken tot initiatieven die zich enkel richten op één onderwerp, zoals zorg en ondersteuning, maar meerdere soorten initiatieven mee te nemen in het onderzoek. Er heeft geen systematische selectie plaatsgevonden. De steekproef bestaat uit 156 respondenten (N=156). Zoals eerder besproken in de literatuur zijn burgerinitiatieven “collectieve activiteiten van burgers gericht op lokale publieke goederen of diensten (bijvoorbeeld op het gebied van de leefbaarheid en veiligheid) in hun straat, wijk of stad, waarin burgers zelf kunnen beslissen over zowel de doelstellingen en de middelen van hun project en waarin lokale overheden een ondersteunende of faciliterende rol spelen” (Bakker et al., 2012, p. 397). Er is rekening gehouden met bovenstaande kenmerken tijdens de selectie van de burgerinitiatieven. Veel e-mailadressen van burgerinitiatieven zijn verkregen via de websites www.krachtinnl.nl, www.movisie.nl, www.vrijwillige-inzet.nl, www.bewoners033.nl, www.jijmaaktutrecht.nl, www.communityloversguide.org en www.kroonappels.nl.

Er is voor gekozen om bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven te benaderen. Oprichters en bestuursleden hebben waarschijnlijk de meeste kennis over de mate van intern en extern contact binnen de initiatieven. Er wordt van uitgegaan dat de rol van oprichters en bestuursleden in burgerinitiatieven over het algemeen zeer groot is, waardoor hun opvattingen zeggingskracht hebben over het functioneren van het gehele initiatief (Hurenkamp et al., 2006). Daarnaast hebben bestuursleden en oprichters meer zicht op het functioneren van hun initiatief. Er wordt daarom van uitgegaan dat de opvattingen over burgerschap en sociaal kapitaal van de bestuursleden en oprichters als typerend voor het gehele initiatief gezien kunnen worden.

4.3 Operationalisering

In dit onderzoek wordt aan de hand van een vragenlijst getracht de dimensies van burgerschapsperspectieven en het verbindend en overbruggend sociaal kapitaal te meten. De dimensies zullen gemeten worden aan de hand van een aantal items. Daarnaast zal er ook gevraagd worden naar de functie van de respondent binnen het initiatief en het doel van het initiatief, om een beeld te krijgen van de soort initiatieven die benaderd zijn.

4.3.1 Burgerschapsperspectieven

Om een onderscheid te kunnen maken tussen de drie burgerschapsperspectieven die gemeten worden in dit onderzoek, worden er items gebruikt over vier dimensies: burgerplichten, burgerdeugden, de rol van de overheid en de visie op de gemeenschap. De vragenlijst is samengesteld uit items van de *International Social Survey Programme* (ISSP) uit 2004 en zelfgevormde items. De ISSP is een vragenlijst die meerdere malen gebruikt is in onder andere onderzoek naar de visie op een ‘goede burger’ (Bengtsson, 2009; Carton & Pauwels, 2005; Carton, Callens, Dejaeghere & Hooghe, 2009; Dekker & de Hart, 2005; Pammet, 2009). De ISSP is vertaald in meerdere talen, waaronder het Nederlands. In dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van de Nederlandse stellingen.

Burgerplichten en burgerdeugden

Burgerplichten en burgerdeugden zijn twee dimensies die samengevoegd kunnen worden onder ‘de rol van een goede burger’. Uit literatuur is naar voren gekomen dat een goede burger moet voldoen aan burgerplichten, en burgerdeugden bezit (Kymlicka, 1994; Turner, 1997). In de ISSP-enquête is een tiental items ontwikkeld dat respondenten vraagt wat ze belangrijk vinden om een ‘goede burger’ te zijn. De enquête bevat stellingen die beantwoord kunnen worden aan de hand van een Likertschaal van 1(= helemaal niet belangrijk) tot 7(= heel erg belangrijk). De tien items samen geven een beeld van ‘goed burgerschap’. Item 1 t/m 4 hebben betrekking op de plichten van een burger. Een voorbeeld hiervan is de stelling “Altijd gaan stemmen”. Item 5 t/m 10 heeft betrekking op de deugden van een goede burger, zoals de stelling “Mensen met een andere mening trachten te begrijpen” (zie bijlage 1). Het onderscheid tussen items over burgerplichten en burgerdeugden wordt in de ISSP-enquête niet gemaakt, maar komt wel in andere onderzoeken naar voren (Carton & Pauwels, 2005; Pammet, 2009). Aan de hand van de tien items over ‘goed burgerschap’ kan een onderscheid gemaakt worden tussen de liberale, republikeinse en communitaristische burgerschapsperspectieven. Respondenten die hoog scoren op de items 2 en 3 hebben een voorkeur voor het liberale burgerschapsperspectief. Het republikeinse burgerschapsperspectief kan gemeten worden aan de hand van de items 1,4 en 5, en het communitaristische burgerschapsperspectief kan onderscheiden worden door de items 6, 7, 8, 9 en 10.

Rol van de overheid

Ook de rol van de overheid is een dimensie die gemeten wordt aan de hand van de ISSP-enquête uit 2004. Om de rol van de overheid te meten gebruikt de ISSP Research Group (2012) zes items. Ook deze items zijn stellingen die aan de hand van een zevenpunts Likertschaal beantwoord kunnen worden. De stellingen die geformuleerd zijn, gaan over taken die de overheid op zich behoort te nemen en de houding die de overheid ten opzichte van de burger behoort te hebben (zie bijlage 2). Een voorbeeld van een stelling is: “Dat de overheid iedereen gelijk behandelt ongeacht rang of stand.” Aan de hand van de items kan er nagegaan worden of de overheid volgens de burgers in burgerinitiatieven een terughoudende rol (liberaal perspectief), een stimulerende rol (republikeins perspectief) of een faciliterende rol (communitaristisch perspectief) op zich moet nemen. Het onderscheid tussen de burgerschapsperspectieven is in eerder onderzoek gemaakt aan de hand van schalen gebaseerd op rechten en plichten, solidariteit en actieve participatie (Carton et al., 2009; Dalton, 2008; Zmerli, 2010). De kenmerken waarop deze schalen gebaseerd zijn komen overeen met de kenmerken waarop het onderscheid tussen de burgerschapsperspectieven in dit onderzoek gebaseerd is (Delanty, 2007; Marshall, 2006; Turner, 1997). Er wordt daarom vanuit gegaan dat de items van de ISSP-enquête geschikt zijn om het onderscheid tussen de drie burgerschapsperspectieven in dit onderzoek te kunnen meten. Respondenten die hoog scoren op item 11 hebben een voorkeur voor het liberale burgerschapsperspectief. De items 12, 13 en 16 worden gebruikt om het republikeinse burgerschapsperspectief te meten. De overige items (14 en 15) geven aan in hoeverre iemand het communitaristische burgerschapsperspectief steunt.

Visie op de gemeenschap

Er zijn verschillende vragenlijsten die het concept ‘gemeenschap’ meten, zoals de ‘American Community Survey’ en de ‘Community Life Survey’. Deze surveys omvatten echter het gemeenschapsleven, waarbij onderwerpen als politieke en maatschappelijke participatie aan bod komen. In dit onderzoek worden die onderwerpen behandeld binnen de andere dimensies. Hoe hecht de gemeenschap is, hangt samen met de verhouding van verantwoordelijkheden tussen de overheid en burgers (Mouffe, 1992; SCP, 2012). De visie die burgers hebben op de gemeenschap verschilt tussen de drie burgerschapsperspectieven. Burgers met een liberale visie zien de gemeenschap als een collectiviteit van individuen. Burgers met een republikeinse visie zien de gemeenschap als een democratisch geheel van zelfstandige individuen. Burgers met een communitaristische visie vinden de gemeenschap zeer belangrijk en stellen het

algemeen welzijn voorop (SCP, 2012). Omdat er geen bestaande items ontwikkeld zijn die geschikt zijn om de visies op de gemeenschap zoals beschreven in dit onderzoek te meten, zullen er zelf een aantal items ontwikkeld worden op basis van de literatuur. De items zijn ontwikkeld op basis van de beschrijvingen die het SCP (2012) geeft over de verschillende visies op de gemeenschap. Om de liberale visie op de gemeenschap te meten is enkel één item nodig (item 17). De republikeinse visie zal gemeten worden aan de hand van twee items (item 18 en 19). De communitaristische visie zal gemeten worden met behulp van item 20. De items in deze dimensie zullen, net als de andere dimensies van burgerschapspectieven, gemeten worden aan de hand van een zevenpunts Likertschaal. De items meten niet alleen de afzonderlijke burgerschapspectieven, maar vormen samen één dimensie. Hoe meer respondenten het eens zullen zijn met de stellingen, hoe meer ze de gemeenschap zullen zien als geheel en het belang van ‘samen doen’ groot vinden.

Burgerschapspectief als geheel

Om na te gaan welk burgerschapspectief een bestuurslid of oprichter aanhangt, zullen er drie variabelen ontwikkeld worden. Iemand met een liberaal burgerschapspectief scoort hoog (een 5 of hoger) op de items 2, 3, 11 en 17, en laag (lager dan 5) op de overige items over burgerschap. Iemand met een republikeins burgerschapspectief scoort hoog op de items 1, 4, 5, 12, 13, 16, 18 en 19, en laag op de overige items over burgerschap. Iemand met een communitaristisch burgerschapspectief scoort hoog op de items 6, 7, 8, 9, 10, 14, 15 en 20, en laag op de overige items over burgerschap. Uit de literatuur is niet naar voren gekomen welke scores als hoog of laag beschouwd mogen worden. Omdat de stellingen vanaf waarde 5 als belangrijk worden geacht, is ervoor gekozen om deze waarde als grens te gebruiken tussen hoog of laag scoren op een item.

4.3.2 Sociaal kapitaal

In dit onderzoek wordt er onderscheid gemaakt tussen verbindend en overbruggend sociaal kapitaal. Dit onderscheid is nodig om vier verschillende typen burgerinitiatieven te kunnen onderscheiden, namelijk het lichte, netwerkende, coöperatieve en federatieve initiatief. Het onderscheid tussen deze initiatieven is gebaseerd op de combinatie van verbindend en overbruggend sociaal kapitaal dat de initiatieven bezitten (Hurenkamp et al., 2006). Er zijn verschillende meetinstrumenten ontwikkeld om sociaal kapitaal te kunnen meten (Bryant & Norris, 2002; Poortinga, 2012; Krasny et al., 2003; Szreter & Woolcock, 2003). Het onderscheid tussen verbindend en overbruggend sociaal kapitaal wordt echter minder vaak

gemaakt. Uit de literatuur is naar voren gekomen dat veel onderzoekers hun vragenlijsten over verbindend en overbruggend sociaal kapitaal samenstellen uit andere vragenlijsten (Bryant & Norris, 2002; Poortinga, 2012; Krasny et al., 2003; Szreter & Woolcock, 2003). Wanneer de definitie van Putnam (2000) gehanteerd wordt, en sociaal kapitaal vergeleken kan worden met maatschappelijke betrokkenheid, worden items vaak overgenomen uit vragenlijsten over maatschappelijke betrokkenheid, participatie en de gemeenschap.

In dit onderzoek wordt ervoor gekozen om een aantal items te gebruiken die Poortinga (2012) heeft ontwikkeld (zie bijlage 4). Poortinga maakt in zijn onderzoek onderscheid tussen verbindend, overbruggend en *linking* sociaal kapitaal. *Linking* sociaal kapitaal verwijst naar normen van respect en vertrouwen tussen machtsniveaus. Omdat de typen burgerinitiatieven enkel getypeerd zijn op basis van verbindend en overbruggend sociaal kapitaal, zal het *linking* sociaal kapitaal buiten beschouwing gelaten worden. Poortinga heeft zijn onderscheid gebaseerd op een aantal dimensies die overeenkomen met de theorie van Putnam (1995; 2000). Om verbindend sociaal kapitaal te meten gebruikt Poortinga items over verbindende sociale cohesie. De mate van verbindende sociale cohesie wordt bepaald aan de hand van vier items over cohesie, vertrouwen, het gevoel ergens bij te horen en participatie (item 21 t/m 24). Een voorbeeld van een stelling is: “Ik heb het gevoel dat ik veel mensen kan vertrouwen binnen mijn initiatief”. De items 21 t/m 23 worden door Poortinga gemeten aan de hand van een vierpuntsschaal van 1 (= helemaal niet mee eens) tot 4 (= helemaal mee eens). In dit onderzoek zal er echter gebruik gemaakt worden van een zevenpuntsschaal. Wanneer er gebruik gemaakt wordt van een even schaal, is er voor respondenten geen mogelijkheid om een neutrale mening te hebben over een stelling. Daarnaast ontstaat er meer samenhang met het eerste deel van de stellingen over burgerschapspectieven, omdat deze stellingen ook te beantwoorden zijn aan de hand van een zevenpuntsschaal. Item 24 is dichotoom. Om overbruggend sociaal kapitaal te meten, onderscheidt Poortinga drie dimensies: ‘overbruggende sociale cohesie’, ‘heterogene relaties op het gebied van sociaal-economische status’ en ‘heterogene relaties op het gebied van etniciteit’. De eerste dimensie wordt gemeten aan de hand van twee items over cohesie en wederzijds respect (item 25 en 26). Ook deze items worden gemeten aan de hand van een zevenpuntsschaal. De tweede en derde dimensie bevatten beiden één item (item 27 en 28). Voor de items 27 en 28 zijn de antwoordmogelijkheden “allemaal hetzelfde”, “meer dan de helft”, “ongeveer de helft” en “minder dan de helft”. Poortinga (2012) heeft de interne consistentie van zijn items getoetst aan de hand van factoranalyses. Uit de analyses is naar voren gekomen dat de items binnen de verschillende dimensies in meer of mindere mate hetzelfde concept meten.

Poortinga (2012) probeert in zijn onderzoek de sociale cohesie binnen een groep te meten aan de hand van een individuele vragenlijst. Op dit gebied sluit het meetinstrument van Poortinga aan op dit onderzoek. De vragen van Poortinga zijn zelf vertaald. Ook was het relevant dat de vragen aangepast werden aan de onderzoekspopulatie van dit onderzoek. Zo is bijvoorbeeld in item 21 de term 'buurt' veranderd in 'initiatief'. Er wordt van uit gegaan dat deze minieme veranderingen geen invloed zullen hebben op de betrouwbaarheid van de vragenlijst.

Typen burgerinitiatieven

Om de typen burgerinitiatieven te onderscheiden, zijn alle items die sociaal kapitaal meten, omgezet naar dichotome variabelen. Waarbij waarde 1 'weinig' betekent en waarde 2 'veel'. Een burgerinitiatief wordt getypeerd als licht initiatief wanneer overbruggend en verbindend kapitaal beiden een waarde hebben van 1. Bij een netwerkend initiatief moet de waarde voor overbruggend sociaal kapitaal 2 zijn, en voor verbindend kapitaal 1. Bij een coöperatief initiatief is dit andersom. De federatieve initiatieven worden getypeerd door veel overbruggend en verbindend sociaal kapitaal (beiden een waarde van 2). Net als bij de burgerschapspectieven wordt ervoor gekozen om de waarde 5 als grens te gebruiken tussen hoog of laag scores op een item. Bij de items met een vierpuntsschaal ligt de grens op 2.

4.3.3 Achtergrondvariabelen

Om meer inzicht te krijgen in de soorten initiatieven die deelnemen aan dit onderzoek zullen er een aantal vragen gesteld worden over de achtergrond van de initiatieven. Er zal gevraagd worden naar het geslacht van de respondent, de functie van de respondent binnen het initiatief, het doel van het initiatief, de bestaansduur en de grootte (zie bijlage 5). Deze laatste twee kenmerken hebben een verband met verbindend en overbruggend sociaal kapitaal (Harvey, 2007; Hurenkamp et al., 2006; Putnam, 2000), waardoor ze tevens als aanvullende controle voor de hoeveelheid sociaal kapitaal kunnen dienen.

4.4 Betrouwbaarheid en validiteit

In deze paragraaf wordt de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek besproken. Wanneer een onderzoek valide is, betekent dit dat er wordt gemeten wat gemeten behoort te worden (Rossi, Freeman & Lipsey, 2004). Er mogen geen systematische fouten gemaakt worden in een onderzoek. Voor het onderzoeken van de dimensies burgerplichten,

burgerdeugden en de rol van de overheid is gebruik gemaakt van gevalideerde vragenlijsten. De vragen over sociaal kapitaal zijn ontwikkeld in een onderzoek van Poortinga (2012). Door de rapportage en theoretische onderbouwing van Poortinga worden de vragen als valide geacht. Omdat de vragenlijst echter niet veel gebruikt wordt door andere onderzoekers, is het niet met zekerheid te zeggen dat de vragen precies meten wat ze behoren te meten. Ook met het ontwikkelen van eigen stellingen (visie op de gemeenschap) kan er nooit met zekerheid gesteld worden dat de vragen geheel valide zijn. Dit zijn echter kleine beperkingen in het onderzoek, waar iedere onderzoeker mee te maken heeft.

De betrouwbaarheid van een onderzoek geeft aan dat wanneer een onderzoeker dezelfde metingen opnieuw zou uitvoeren, er dezelfde resultaten uit het onderzoek naar voren zouden moeten komen (Rossi et al., 2004). Wanneer er gebruik gemaakt wordt van een digitale vragenlijst, kan de betrouwbaarheid daardoor lichtelijk afnemen. Het is als onderzoeker niet te achterhalen waar en wanneer respondenten de vragenlijst invullen. Externe factoren kunnen van invloed zijn op de gemoedstoestand van mensen (denk aan een drukke omgeving of haast). Wellicht zouden respondenten andere antwoorden geven wanneer ze de vragenlijst in een andere omgeving zouden invullen. Om de betrouwbaarheid van de items na te gaan zijn er enkele factor- en betrouwbaarheidsanalyses uitgevoerd. Er wordt gerapporteerd over de Cronbach's alpha. Deze meet of items binnen één dimensie hetzelfde concept meten (de interne consistentie).

Dimensies burgerschapsperspectieven

De vier items die gebruikt worden om 'burgerplichten' te meten, correleren positief met elkaar. De schaal heeft een Cronbach's alpha (α) van 0.708. Ook de zes items om 'burgerdeugden' te meten, vallen op een schaal. De betrouwbare schaal heeft een Cronbach's alpha van 0.704. Ook de items die de 'rol van de overheid' en de 'visie op de gemeenschap' meten, zijn betrouwbaar gebleken. Met Cronbach's alpha's van respectievelijk 0.744 en 0.819. Wanneer alle items van de dimensies bij elkaar gevoegd worden tot de variabele 'burgerschapsperspectief' is de schaal betrouwbaar, met een Cronbach's alpha van .850.

Verbindend en overbruggend sociaal kapitaal

Om de schaal van 'verbindend sociaal kapitaal' betrouwbaar te maken, was het nodig item 24 niet mee te nemen in de analyse. Na het verwijderen van item 24 blijven er drie items over die onderling positief correleren met een Cronbach's alpha van 0.735. De items die overbruggend sociaal kapitaal meten, bestaan uit drie categorieën. De variabele bestaat uit verschillende

dimensies van overbruggend sociaal kapitaal: (a) overbruggende sociale cohesie ($\alpha=0.897$), (b) heterogene relaties op het gebied van sociaal-economische status en (c) heterogene relaties op het gebied van etniciteit. De drie dimensies zullen daarom apart van elkaar getoetst worden. Dit betekent dat hypothesen 5, 8, 10, 14, 16 en 18 zullen bestaan uit drie delen (a, b, c). In deel a zal steeds de samenhang tussen de onafhankelijke variabele en de overbruggende sociale cohesie getoetst worden, in deel b de samenhang tussen de onafhankelijke variabele en de heterogene relaties op het gebied van sociaal-economische status en in deel c de samenhang met de heterogene relaties op het gebied van etniciteit. Hoewel de schaal voor overbruggende sociale cohesie een hoge Cronbach's alpha heeft, zal item 25 verwijderd worden vanwege multicollineariteit tussen item 25 en 26 (zie paragraaf 5.1).

4.5 Analytische strategie

De data die verkregen wordt aan de hand van de vragenlijst zal geanalyseerd worden in SPSS. Uit de literatuur is niet duidelijk naar voren gekomen wat de causaliteit tussen de variabelen zou kunnen zijn. Er wordt in dit onderzoek daarom gekeken naar de correlaties tussen de variabelen. Correlaties geven de samenhang tussen variabelen aan. Ten eerste de aard van de relatie tussen variabelen (positieve of negatieve samenhang), en ten tweede de sterkte van de samenhang. De variabelen die gebruikt worden om de onderzoeksvraag te beantwoorden worden gemeten aan de hand van Likertschalen. In dit onderzoek worden Likertschalen gezien als schalen van interval meetniveau. Er bestaat discussie over het feit of Likertschalen van ordinaal of interval meetniveau zijn. Uit onderzoek is gebleken dat de afstanden tussen de verschillende antwoordmogelijkheden gelijk genoeg zijn om de schaal te zien als een interval schaal (Labovitz, 1967; Traylor, 83). Daarnaast zijn de regressie-effecten beter interpreteerbaar bij een interval meetniveau.

Verbanden op interval of ratio meetniveau kunnen geanalyseerd worden met behulp van regressieanalyses. Om de statistische verbanden te toetsen zal er gebruik gemaakt worden van een aantal lineaire regressieanalyses. Regressieanalyses worden gebruikt om te meten hoeveel variantie in de afhankelijke variabele verklaard kan worden door de onafhankelijke variabele, en of er significante verbanden bestaan tussen deze variabelen (Field, 2009).

5. Resultaten

In deze paragraaf zullen de resultaten van het onderzoek besproken worden. Ten eerste zal er aandacht besteed worden aan de normaliteit, collineariteit, respons en representativiteit. De paragraaf sluit af met het toetsen van de hypothesen aan de hand van een aantal lineaire regressieanalyses.

5.1 Normaliteit en multicollineariteit

Om conclusies te kunnen trekken over een populatie aan de hand van regressieanalyses, moeten de variabelen normaal verdeeld zijn en mag er geen multicollineariteit tussen onafhankelijke variabelen voorkomen. Bij het analyseren van variabelen wordt verondersteld dat de uitkomsten van de variabelen normaal verdeeld zijn (Field, 2009). Om de normaliteit van de variabelen in dit onderzoek na te gaan, wordt er gebruik gemaakt van de Kolmogorov-Smirnov (K-S) toets. De verdeling van alle variabelen is significant gebleken. Dit betekent dat alle variabelen normaal verdeeld zijn (zie bijlage 8). Multicollineariteit komt voor wanneer er een te sterke correlatie bestaat tussen twee of meer onafhankelijke variabelen in een regressiemodel (Field, 2009). Deze multicollineariteit wordt getoetst aan de hand van de 'variance inflation factor' (VIF). Als de VIF hoger is dan 5 is er sprake van multicollineariteit (Field, 2009). Omdat er in dit onderzoek alleen enkelvoudige lineaire regressies worden uitgevoerd, is multicollineariteit tussen onafhankelijke variabelen hier geen probleem. In dit onderzoek is de multicollineariteit tussen items binnen de variabelen gemeten. Wanneer de correlatie tussen twee onafhankelijke variabelen hoger is dan .80 is er sprake van multicollineariteit. Uit de analyses is naar voren gekomen dat de correlatie tussen item 25 en 26 hoger is dan .80 (zie bijlage 8). Item 25 zal verwijderd worden, omdat item 26 hogere correlaties vertoont met de onafhankelijke variabelen in dit onderzoek. Item 26 zal in dit onderzoek de dimensie 'overbruggende sociale cohesie' meten.

5.2 Respons en representativiteit

In totaal zijn er 652 vragenlijsten verspreid via de e-mail. Verschillende medewerkers van burgerinitiatieven hebben toegezegd de vragenlijst door te sturen naar andere initiatieven, waardoor de steekproef groter is geworden. 156 respondenten hebben de vragenlijst ingevuld. Dit betekent dat er sprake is van een netto respons van ongeveer 23,9%. Uit persoonlijke reacties van de respondenten is naar voren gekomen dat een deel van de non-respons verklaard kan worden door het feit dat mensen geen tijd hadden om de vragenlijst in te vullen,

en sommige verenigingen en stichtingen op het moment geen burgerinitiatief hadden lopen. Twaalf respondenten hebben niet ingevuld wat het doel is van hun burgerinitiatief, en hebben daarom een missende waarde op dit item. Alle andere items zijn door alle 156 respondenten ingevuld.

Er is weinig bekend over de onderzoekspopulatie ‘burgerinitiatieven’. Burgerinitiatieven bestaan in verschillende soorten en maten, en veel lokale initiatieven zijn niet bekend buiten hun eigen gemeenschap. Er wordt gesproken over meer dan duizend initiatieven. Er worden steeds meer initiatieven opgericht, vaak ook initiatieven die van korte duur zijn (Hurenkamp et al., 2006; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid [WRR], 2012). Er kan geconcludeerd worden dat er ongeveer een gelijke verdeling aan mannen en vrouwen deelgenomen heeft aan het onderzoek, met 45,5% respons van mannelijke bestuursleden en oprichters en 54,5% respons van vrouwelijke. Daarnaast heeft 70,5% van de initiatieven minder dan 100 medewerkers¹. De meeste initiatieven bestaan tussen de 1 en 10 jaar. Hier zou uit opgemaakt kunnen worden, dat burgers de laatste jaren steeds actiever zijn geworden. 50,7% van de burgerinitiatieven in dit onderzoek zijn gericht op zorg en ondersteuning, 42,4% op de leefbaarheid van de samenleving. Omdat er geen concrete cijfers bestaan over de verdeling van het geslacht van bestuursleden, de gemiddelde bestaansduur, de grootte of de soorten doelen die initiatieven nastreven, kunnen de percentages niet vergeleken worden met de populatie. Hierdoor kunnen er geen uitspraken gedaan worden over de representativiteit van de steekproef.

5.3 Beschrijvende statistiek

In tabel 3 zijn de beschrijvende statistieken weergegeven van de variabelen die gebruikt worden in dit onderzoek. Alle afhankelijke en onafhankelijke variabelen worden als interval variabelen beschouwd. Het aantal leden en de bestaansduur van de initiatieven zijn van ratio meetniveau. De bestaansduur is weergegeven aan de hand van het aantal maanden dat een initiatief bestaat.

Uit de statistieken komt naar voren dat het gemiddelde (M) verbindend sociale kapitaal van initiatieven 6.33 is. Dit betekent dat de meeste respondenten het eens waren met de stellingen over verbindend sociaal kapitaal. Ook met de stellingen over overbruggende sociale cohesie waren bestuursleden en oprichters positief, met M=6.25. Ook blijkt dat gemiddeld de helft van de medewerkers van initiatieven dezelfde etnische achtergrond heeft

---

¹ Omdat niet alle burgerinitiatieven verenigingen zijn, kan er niet gesproken worden over de leden van een initiatief. Met medewerkers worden alle mensen die vrijwillig of betaald bij een burgerinitiatief werken, bedoeld.

(M=2.06). Het sociaal-economisch niveau ligt binnen initiatieven verder uit elkaar, minder dan de helft van de medewerkers van initiatieven heeft hetzelfde inkomen (M=2.84). De hoogten van de scores op sociaal kapitaal zeggen niets concreets over de hoeveelheid sociaal kapitaal die burgerinitiatieven bezitten. Uit literatuur komt niet naar voren vanaf welke score de hoeveelheid sociaal kapitaal als ‘veel’ wordt gezien. Er kan een voorzichtige aanname gedaan worden dat wanneer respondenten het eens zijn met de stelling het niet onwaarschijnlijk is dat hun initiatieven veel sociaal kapitaal bezitten.

Alle gemiddelde scores op de vier dimensies van burgerschap blijken hoger te zijn dan 5. Dit betekent dat bestuursleden en oprichters de stellingen die ze beantwoord hebben vaak belangrijk vonden. Er zijn echter geen burgerschapspectieven naar voren gekomen. Uit de resultaten is gebleken dat enkel 13 van de 156 respondenten een burgerschapspectief aanhangen. Hiervan zouden 7 respondenten een liberaal perspectief hebben, 4 respondenten een republikeins perspectief en 2 respondenten een communitaristisch perspectief. Het kleine aantal respondenten dat een burgerschapspectief aanhangt wijst erop dat de burgerschapspectieven hoogstwaarschijnlijk enkel theoretische ideaalmodellen zijn, en niet voorkomen in de praktijk. Dat 13 respondenten wel een burgerschapspectief aanhangen, zou kunnen berusten op toeval. De bevindingen leiden ertoe dat er geen burgerschapspectieven onderscheiden kunnen worden in dit onderzoek. Het aantal respondenten dat wel een burgerschapspectief aanhangt is te klein om analyses op uit te voeren, waardoor er een aantal hypothesen komen te vervallen. De hypothesen die een verband tussen de burgerschapspectieven en de typen burgerinitiatieven of de hoeveelheid verbindend en overbruggend sociaal kapitaal beschrijven, kunnen niet getoetst worden. Dit betekent dat hypothesen 1 t/m 11 verworpen worden.

Ook de typen burgerinitiatieven die Hurenkamp et al. (2006) beschrijven, zijn niet naar voren gekomen in dit onderzoek. Het blijkt dat overbruggend en verbindend sociaal kapitaal een onderling verband hebben (zie ook correlatiematrix tabel 4). Hierdoor is het niet mogelijk dat een initiatief veel van het ene soort sociaal kapitaal bezit en weinig van het andere. De grens tussen ‘veel’ en ‘weinig’ sociaal kapitaal ligt bij een score van 5 (zie paragraaf 4.3.2). Uit de beschrijvende statistieken komt naar voren dat zich 28 federatieve initiatieven bevinden in de steekproef. Het is niet met zekerheid te zeggen dat een waarde van boven de 5 als ‘veel’ sociaal kapitaal beschouwd mag worden. Het zou daardoor kunnen dat er ook lichte initiatieven voorkomen in de steekproef (weinig verbindend en overbruggend sociaal kapitaal). Er kan geconcludeerd worden dat alleen de typen initiatieven waarbij het

verbindend en overbruggend sociaal kapitaal ongeveer gelijk is (lichte en federatieve initiatieven), terugkomen in de praktijk.

Tabel 3: Beschrijvende statistieken.

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Standaard- deviatie
<i>Afhankelijke variabelen</i>					
Verbindend sociaal kapitaal	156	1	7	6.33	.806
Overbruggend sociaal kapitaal					
- Sociale cohesie	156	1	7	6.25	.934
- Heterogeniteit sociaal-economisch	156	1	4	2.84	1.000
- Heterogeniteit etniciteit	156	1	4	2.06	1.018
<i>Onafhankelijke variabelen</i>					
Burgerrechten	156	1	7	5.63	1.009
Burgerplichten	156	1	7	5.10	.883
Rol van de overheid	156	1	7	5.90	.766
Visie op de gemeenschap	156	1	7	5.37	1.159
<i>Achtergrondvariabelen</i>					
Aantal leden	156	1	5500	363.86	920.791
Bestaansduur	156	1	1920	82.76	179.846

5.4 Regressieanalyses

In deze paragraaf zullen de hypothesen getoetst worden aan de hand van lineaire regressieanalyses. Voordat de analyses besproken worden, is de correlatie tussen de variabelen gemeten (zie tabel 4). De correlaties geven aan of er verbanden bestaan tussen de verschillende variabelen.

Tabel 4: Correlatiematrix

	1	2	3	4	5	6	7	8
1 Burgerplichten	1							
2 Burgerdeugden	.452*	1						
3 Rol van de overheid	.266*	.551*	1					
4 Visie op de gemeenschap	.267*	.320*	.379*	1				
5 Verbindend sociaal kapitaal	.435*	.587*	.525*	.363*	1			
6 Overbruggende sociale cohesie	.446*	.491*	.473*	.429*	.603*	1		
7 Heterogene relaties sociaal-economisch	-.036	.090	.116	-.068	-.035	-.047	1	
8 Heterogene relaties etniciteit	-.009	-.022	.090	-.046	-.078	.066	.307*	1

Opmerking: * $p < .01$

Hypothesen 1 t/m 11 zullen niet getoetst worden omdat eerder is gebleken dat de drie theoretische burgerschapsmodellen niet terug komen in de praktijk. Er zullen daarom geen verbanden gevonden kunnen worden tussen het liberale, republikeinse en communitaristische burgerschapsperspectief en het verbindend en overbruggend sociaal kapitaal van burgerinitiatieven. Er zal een betrouwbaarheidsinterval van 95% worden gehanteerd. Dit betekent dat wanneer het significantieniveau lager is dan .05 de hypothesen wordt aangenomen.

Hypothese burgerplichten

Hypothese 12: *Hoe belangrijker bestuursleden en/of oprichters burgerplichten vinden, hoe meer verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.*

Er bestaat een significant verband tussen burgerplichten en verbindend sociaal kapitaal ($\beta=.348, p=.000$), dus de hypothese wordt aangenomen. De β heeft een positieve aard.

Hypothesen burgerdeugden

Hypothese 13: *Hoe belangrijker bestuursleden en/of oprichters burgerdeugden vinden, hoe meer verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.*

Ook het verband tussen burgerdeugden en verbindend sociaal kapitaal is significant gebleken ($\beta=.536, p=.000$). Dit betekent dat hypothese 13 aangenomen kan worden. De β heeft een positieve aard.

Hypothese 14: *Hoe belangrijker bestuursleden en/of oprichters burgerdeugden vinden, hoe meer a. overbruggende sociale cohesie burgerinitiatieven bezitten, b. heterogene relaties op sociaal-economisch niveau burgerinitiatieven bezitten, en c. heterogene relaties op het gebied van etniciteit burgerinitiatieven bezitten.*

Hypothese 14 kan gedeeltelijk aangenomen worden. Alleen hypothese 14a blijkt te kloppen ($\beta=.519, p=.000$). Er bestaat een samenhang tussen burgerdeugden en overbruggende sociale cohesie. De β heeft een positieve aard.

Hypothesen rol van de overheid

Hypothese 15: *Hoe meer taken de overheid volgens bestuursleden en/of oprichters moet hebben ten opzichte van burgers, hoe meer verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.*

Deze hypothese kan aangenomen worden met een significantieniveau van .000 ($\beta=.553, p=.000$). De β heeft een positieve aard.

Hypothese 16: *Hoe meer taken de overheid volgens bestuursleden en/of oprichters moet hebben ten opzichte van burgers, hoe meer a. overbruggende sociale cohesie burgerinitiatieven bezitten, b. heterogene relaties op sociaal-economisch niveau burgerinitiatieven bezitten, en c. heterogene relaties op het gebied van etniciteit burgerinitiatieven bezitten.*

Hypothese 16 kan gedeeltelijk aangenomen worden. Er bestaat een significant verband ($\beta=.577, p=.000$) tussen de rol van de overheid en overbruggende sociale cohesie (hypothese 16a). De β heeft een positieve aard.

Hypothesen visie op de gemeenschap

Hypothese 17: *Hoe belangrijker de gemeenschap is voor bestuursleden en/of oprichters, hoe meer verbindend sociaal kapitaal burgerinitiatieven bezitten.*

Het verband tussen de visie op de gemeenschap en verbindend sociaal kapitaal is significant gebleken ($\beta=.253, p=.000$), dus de hypothese kan aangenomen worden. De β heeft een positieve aard.

Hypothese 18: *Hoe belangrijker de gemeenschap is voor bestuursleden en/of oprichters, hoe meer a. overbruggende sociale cohesie burgerinitiatieven bezitten, b. heterogene relaties op sociaal-economisch niveau burgerinitiatieven bezitten, en c. heterogene relaties op het gebied van etniciteit burgerinitiatieven bezitten.*

Deze hypothese kan gedeeltelijk aangenomen worden. Het verband dat getoetst wordt in hypothese 18a is significant ($\beta=.346, p=.000$). De β heeft een positieve aard.

Tabel 5: Regressieanalyses met de dimensies van burgerschapsperspectieven als onafhankelijke variabelen.

Afhankelijke variabelen	Onafhankelijke variabelen	B	T	Sig.	R²
Verbindend sociaal kapitaal	Burgerplichten	.348	6.000	.000	.189
	Burgerdeugden	.536	8.991	.000	.344
	Rol van de overheid	.553	7.658	.000	.276
Overbruggende sociale cohesie	Visie op de gemeenschap	.253	4.832	.000	.132
	Burgerdeugden	.519	6.996	.000	.241
	Rol van de overheid	.577	6.653	.000	.223
	Visie op de gemeenschap	.346	5.891	.000	.184

Heterogene relaties sociaal-economisch	Burgerdeugden	.102	1.121	.264	.008
	Rol van de overheid	.152	1.452	.149	.014
	Visie op de gemeenschap	-.058	-.843	.401	.005
Heterogene relaties etniciteit	Burgerdeugden	-.025	-.273	.785	.000
	Rol van de overheid	.120	1.120	.264	.008
	Visie op de gemeenschap	-.040	-.568	.571	.002

Hypothesen 1 t/m 11 zijn niet getoetst omdat de burgerschapspectieven niet blijken te bestaan. Deze hypothesen zijn daarom verworpen. Hypothesen 12, 13, 15 en 17 worden aangenomen. Hypothesen 14, 16 en 18 worden gedeeltelijk aangenomen. Uit de resultaten is naar voren gekomen dat alle veronderstelde verbanden tussen de dimensies van burgerschapspectieven en het verbindend sociaal kapitaal significant zijn gebleken. De verbanden tussen de dimensies van burgerschap en overbruggend sociaal kapitaal zijn gedeeltelijk significant gebleken. Er zijn alleen significante verbanden ontdekt tussen de dimensies van burgerschap en één dimensie van overbruggend sociaal kapitaal, namelijk overbruggende sociale cohesie. De andere twee dimensies van overbruggend sociaal kapitaal (heterogene relaties op het gebied van sociaal-economisch niveau en etniciteit) blijken geen significante verbanden te tonen met andere variabelen. Dit betekent dat hoe hoger bestuursleden en oprichters scoren op de dimensies burgerplichten, burgerdeugden, de rol van de overheid en de visie op de gemeenschap, hoe hoger het verbindend sociaal kapitaal en de overbruggende sociale cohesie van burgerinitiatieven is.

6. Conclusies

In deze thesis is het verband tussen drie burgerschapspectieven (liberaal, republikeins en communitaristisch) en het verbindend en overbruggend sociaal kapitaal van burgerinitiatieven onderzocht. De assumptie werd gedaan dat het perspectief dat bestuursleden en oprichters hebben op burgerschap samen zou kunnen hangen met het type burgerinitiatief waarin ze actief zijn. Deze typen zouden gebaseerd zijn op de hoeveelheid verbindend en overbruggend sociaal kapitaal dat de burgerinitiatieven bezitten. In deze paragraaf zal de vraag beantwoord worden die in dit onderzoek centraal staat. Daarna wordt er een terugkoppeling gemaakt naar het theoretisch kader, worden beperkingen van het onderzoek besproken en worden er aanbevelingen gedaan voor toekomstig onderzoek.

6.1 Antwoord op de vraagstelling

De hoofdvraag van dit onderzoek kan beantwoord worden aan de hand van een aantal deelvragen. De hoofdvraag luidt:

“Wat is het type burgerschapspectief dat bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven in Nederland hebben, en hangt het type perspectief op burgerschap van bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven samen met de mate waarin burgerinitiatieven beschikken over verbindend en overbruggend sociaal kapitaal?”

De eerste deelvraag gaat over de burgerschapspectieven van bestuursleden en oprichters. Uit het onderzoek is gebleken dat de theoretische burgerschapspectieven in de praktijk niet tot uiting komen. Er kan geconcludeerd worden dat bestuursleden en oprichters geen liberaal, republikeins of communitaristisch burgerschapspectief hebben. Deelvragen 2 en 3 gaan over de samenhang van de burgerschapspectieven en het verbindend en overbruggend sociaal kapitaal van initiatieven. Omdat de burgerschapspectieven in de praktijk niet naar voren komen, is er geen sprake van deze samenhang.

De manier waarop bestuursleden en oprichters kijken naar aspecten van burgerschap, zoals de rol van de burger, de rol van de overheid en de gemeenschap, hangen echter wel samen met het verbindend sociaal kapitaal en de overbruggende sociale cohesie van burgerinitiatieven. Verbindend sociaal kapitaal wordt gezien als sociale cohesie binnen groepen, onderling vertrouwen en het gevoel ergens bij te horen. Overbruggende sociale cohesie wordt gezien als wederzijds respect en sociale cohesie tussen groepen.

Wanneer bestuursleden en oprichters vinden dat het belangrijk is om plichten te vervullen, zoals wetten en regels opvolgen en in de gaten houden wat de overheid doet, dan blijkt dat hun initiatieven meer sociaal kapitaal bezitten. Hetzelfde geldt voor burgerdeugden. Hoe belangrijker bestuursleden en oprichters het vinden om andere mensen te helpen en actief te zijn in sociale organisaties, hoe meer sociaal kapitaal hun initiatieven bezitten. Ook blijkt dat de overheid taken op zich moet nemen om actieve participatie te stimuleren, en niet alle verantwoordelijkheden van zich af moet schuiven. Er bestaat een samenhang tussen het belang van de taken van de overheid en sociaal kapitaal van burgerinitiatieven. Dit zou kunnen betekenen dat de manier waarop de overheid met verantwoordelijkheden omgaat invloed heeft op de manier waarop burgers publieke verantwoordelijkheid ervaren (Osborn en Gaebler, 1992). Daarnaast hangt het gevoel van ‘samen doen’ samen met het sociale kapitaal. Er kan geconcludeerd worden dat wanneer bestuursleden en oprichters het gevoel hebben dat ze iets ‘moeten’ doen voor de samenleving, de initiatieven die ze mede hebben vormgegeven gemakkelijker contacten leggen met andere organisaties en ze meer vertrouwen en respect hebben voor de mensen in hun omgeving.

6.2 Terugkoppeling theoretisch kader

Uit de theorie kwam naar voren dat er drie ideaalmodellen van burgerschap ontwikkeld zijn (Delanty, 1997; Turner, 1997). Uit het onderzoek blijkt dat bestuursleden en oprichters van burgerinitiatieven deze burgerschapsperspectieven niet hebben. De theorie van Delanty (1997) wordt niet bevestigd. Een mogelijke reden zou kunnen zijn dat de items niet meten wat ze behoren te meten. De ISSP is echter vaak gebruikt om de burgerschapsperspectieven te meten, waardoor ervan uitgegaan kan worden dat de validiteit hoog is. Een meer voor de hand liggende reden zou kunnen zijn dat de burgerschapsperspectieven in de praktijk niet bestaan. Uit empirische literatuur is eerder gebleken dat de traditionele burgerschapsmodellen niet goed tot uitdrukking komen in Nederland (Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak, 2006, 2011; SCP, 2012). Deze thesis bevestigt dit wederom.

De typologie van Hurenkamp et al. (2006) is ook niet naar voren gekomen in dit onderzoek. De typologie is gebaseerd op de combinatie van verbindend en overbruggend sociaal kapitaal waarover de initiatieven beschikken (Hurenkamp et al., 2006). Bijna alle initiatieven beschikken over een hoeveelheid verbindend sociaal kapitaal die vergelijkbaar is met de hoeveelheid overbruggend sociaal kapitaal die ze bezitten. Dit zou betekenen dat er alleen federatieve en lichte initiatieven bestaan, waarbij de hoeveelheid verbindend en overbruggend sociaal kapitaal ongeveer gelijk is. De typologie is gebaseerd op ‘veel’ en

‘weinig’ sociaal kapitaal. Uit de literatuur komt echter niet naar voren wat gezien wordt als ‘veel’ en wat als ‘weinig’, waardoor het onderscheid tussen federatieve en lichte initiatieven niet met zekerheid gemaakt kan worden. Wellicht dat het onderscheid wel zichtbaar wordt, wanneer er naar andere kenmerken van de initiatieven gekeken wordt. Een andere reden waarom de typologie van Hurenkamp et al. (2006) niet tot uiting komt in dit onderzoek kan zijn omdat Hurenkamp et al. (2006) een beperkte operationalisering van sociaal kapitaal hebben gebruikt. Sociaal kapitaal is enkel gemeten aan de hand van vragen over intern en extern contact. Andere dimensies van sociaal kapitaal worden door hen niet gebruikt.

6.3 Aanbevelingen onderzoek en praktijk

Eerder is er in dit onderzoek gekozen om geen aandacht te besteden aan het verband tussen verbindend en overbruggend sociaal kapitaal. Er is echter een grote samenhang gevonden tussen de twee soorten sociaal kapitaal. Dit zou kunnen betekenen dat het wellicht onmogelijk is om over een grote hoeveelheid overbruggend sociaal kapitaal te beschikken, terwijl er sprake is van weinig verbindend sociaal kapitaal en andersom. De ene vorm van sociaal kapitaal sluit de andere niet uit, veel verbindend sociaal kapitaal zou samen gaan met veel overbruggend sociaal kapitaal (Putnam, 1995; 2000). Voor vervolgonderzoek is het aan te bevelen dat er dieper ingegaan wordt op het verband tussen verbindend en overbruggend sociaal kapitaal, en in hoeverre deze twee soorten sociaal kapitaal kunnen voorkomen zonder dat ze een positieve samenhang vertonen.

Uit het onderzoek is gebleken dat de drie burgerschapspectieven niet onderscheiden kunnen worden. Wel is naar voren gekomen dat de visie die burgers hebben op de verantwoordelijkheden voor burgers en de overheid samenhangen met het gemak waarmee burgers contacten leggen met andere organisaties en burgers, en de hoeveelheid wederzijds respect en vertrouwen die burgers hebben. Burgers nemen het heft in eigen handen, maar waarderen ook externe hulp. Waarschijnlijk wordt sociale activiteit niet bevorderd door het verkleinen van de rol van de overheid, maar door de manier waarop de overheid haar rol invult. Om de kloof tussen de overheid en burgers te verkleinen, kan er gezocht worden naar de juiste balans in verantwoordelijkheid voor burgers en de overheid. Een kwalitatief onderzoek naar wat burgerinitiatieven precies verwachten van de overheid en andere externe instanties, kan wellicht een bijdrage leveren aan verbeteringen in de praktijk.

6.3 Beperkingen

In dit onderzoek zijn een aantal beperkingen naar voren gekomen. Ten eerste is de correlatie (samenhang) tussen verschillende concepten gemeten, en niet de causaliteit. Hierdoor kunnen geen uitspraken gedaan worden over wat een verband precies betekent en of de ene variabele leidt tot de andere variabele. De twee soorten sociaal kapitaal zijn gemeten aan de hand van een zestal items. In verband met praktische redenen, zoals de lengte van de vragenlijst, is er gekozen voor weinig items. Voor vervolgonderzoek is echter aan te raden meer items per concept te gebruiken, om de betrouwbaarheid te vergroten. Bij de items over overbruggend sociaal kapitaal was bijvoorbeeld te zien dat bepaalde dimensies gemeten werden aan de hand van één vraag. Er bestaat wellicht een kans dat wanneer er een uitgebreidere schaal gebruikt wordt om deze dimensies te meten, de verbanden tussen de variabelen wel significant waren gebleken. Ten slotte is het een beperking dat er weinig gezegd kan worden over de representativiteit van de steekproef. Omdat er weinig bekend is over de populatie ‘burgerinitiatieven’, zou de kans kunnen bestaan dat de steekproef niet representatief is. Dit zou vertekende resultaten kunnen opleveren.

7. Literatuur

Bakker, J., Denters, B., Oude Vrielink, M., & Klok, P. -. (2012). Citizens' initiatives: How local governments fill their facilitative role. *Local Government Studies*, 38(4), 395-414.

Bengtsson, Å. (2012). *Norms of Citizenship – Views on 'Good Citizenship' in Scandinavia*. In: C. Anckar & D. Anckar (eds.) *Comparisons, Regimes, Elections. Festschrift for Lauri Karvonen*. Turku: Åbo Akademi University Press.

Bryant, C-A. & Norris, D. (2002). *Measurement of Social Capital: The Canadian Experience*. Londen: UK ONS International Conference on Social Capital Measurement.

Carilli, A. M., Coyne, C. J., & Leeson, P. T. (2008). Government intervention and the structure of social capital. *Review of Austrian Economics*, 21(2-3), 209-218.

Carton, A., Callens, M, Dejaeghere, Y. & Hooghe M. (2009). *Burgerschapsconcepten in Vlaanderen: een internationale vergelijking*.

Carton, A. & Pauwels, G. (2005). *Burgerschap in Vlaanderen anno 2004. De perceptie van de rol van de burger en de overheid in de weegschaal gelegd*. In: *Vlaanderen Gepeild* (pp. 87-129). Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Planning en Statistiek.

Delanty, G. (1997). Models of citizenship: Defining european identity and citizenship. *Citizenship Studies*, 1(3), 285-303.

Dekker, P. & de Hart, J. (2005). *De goede burger; tien beschouwingen over een morele categorie*. Den Haag: SCP, 69–83.

Dalton, R. J. (2008). Citizenship norms and the expansion of political participation. *Political Studies*, 56, 76-98.

Elchardus, M. (2007). *Sociologie: Een inleiding*. Amsterdam: Pearson.

- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*. London: Sage Publications (3rd ed.)
- Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development. *Third World Quarterly*, 22(1), 7-20.
- Gunsteren, H.R. van (1992). *Eigentijds burgerschap*. WRR-publicatie. Den Haag: SDU Uitgevers.
- Häikiö, L. (2012). From innovation to convention: Legitimate citizen participation in local governance. *Local Government Studies*, 38(4), 415-435.
- Harper, R. (2001). *Social Capital: A Review of the Literature*. *Social Analysis and Reporting Division*. London: Office of National Statistics.
- Hart, H. 't., Boeije, H., Hox, J.(2005). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom Onderwijs.
- Harvey, J., Lévesque, M. and Donnelly, P. (2007) 'Sport volunteerism and social capital', *Sociology of Sport Journal*, 24, 206–223.
- Häuberer, J. (2014). Social capital in voluntary associations. *European Societies*, DOI: 10.1080/14616696.2014.880497
- Hindes, B. (2010). Neo-liberal Citizenship. *Citizenship Studies*, 6(2), 127-143.
- Hoskins, B. L., & Mascherini, M. (2009). Measuring active citizenship through the development of a composite indicator. *Social Indicators Research*, 90(3), 459-488.
- Huddy, L. (2001). From social to political identity: A critical examination of social identity theory. *Political Psychology*, 22(1), 127-156.
- Hurenkamp, M. & Tonkens, E. (2008). *Wat vinden burgers zelf van burgerschap? Burgers aan het woord over binding, loyaliteit en sociale cohesie*. Den Haag: Nicis Institute.

- Hurenkamp, M., Tonkens, E. & Duyvendak, J. W. (2006). *Wat burgers bezielt: een onderzoek naar burgerinitiatieven*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam / NICIS Kenniscentrum Grote Steden.
- Hurenkamp, M., Tonkens, E., & Duyvendak, J. W. (2011). Citizenship in the netherlands: Locally produced, nationally contested. *Citizenship Studies*, 15(2), 205-225.
- ISSP Research Group (2012): International Social Survey Programme 2004: Citizenship (ISSP 2004). GESIS Data Archive, Cologne.
- Jager-Vreugdenhil, M. (2011) Spraakverwarring over participatie. *Journal of social intervention: theory and practice*, 20(1), 76-99.
- John, P., Fieldhouse, E., & Liu, H. (2011). How civic is the civic culture? explaining community participation using the 2005 english citizenship survey. *Political Studies*, 59(2), 230-252.
- Kapucu, N. (2011). Social capital and civic engagement. *International Journal of Social Inquiry*, 4(1), 23-43.
- Klandermans, P. G. (2014). Identity politics and politicized identities: Identity processes and the dynamics of protest. *Political Psychology*, 35(1), 1-22.
- Krasny, M. E., Kalbacker, L., Stedman, R. C., & Russ, A. (2013). Measuring social capital among youth: Applications in environmental education. *Environmental Education Research*.
- Kymlicka, W. & Norman, W. (1994). Return of the Citizen: A Survey of Recent Work on Citizenship Theory. *Ethics*, 104(2), 352-381.
- Labovitz, S. (1967). Some observations on measurement and statistics. *Social Forces*, 35, 515-522.

- Lelieveldt, H. (2004). Helping citizens help themselves: Neighborhood improvement programs and the impact of social networks, trust, and norms on neighborhood-oriented forms of participation. *Urban Affairs Review*, 39(5), 531-551.
- Lowndes, V., Pratchett, L., & Stoker, G. (2001). Trends in public participation: Part 2 - citizens' perspectives. *Public Administration*, 79(2), 445-455.
- Lucassen, J., & Kalmthout, J., van (2011). Sportverenigingen als maatschappelijke dienstverlener. In J. Boessenkool, J. Lucassen, M. Waardenburg, & F. Kemper (red.), *Sportverenigingen: tussen tradities en ambities* (pp. 55-77). Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Marshall, T.H. (2006). Citizenship and social class. In C. Pierson & F.G. Castles (Eds.), *The Welfare State Reader*, (pp. 175-198). Cambridge: Polity Press.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2013). *De Doe-democratie: Kabinetsnota ter stimulering van een vitale samenleving*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Mouffe, C. (1992). Democratic Citizenship and the Political Community. *Miami Theory Collective*.
- NOS. (2013). 'Participatiesamenleving' wint titel. Retrieved from <http://nos.nl/artikel/575838-participatiesamenleving-wint-titel.html>
- Pammett, J. H. (2009). Participation and the Good Citizen. In: DeBardeleben, J. & Pammett, J.H. (eds.). *Activating the Citizen: Dilemmas of Participation in Europe and Canada* (pp. 197-213). London: Palgrave Macmillan.
- Poortinga, W. (2012). Community resilience and health: The role of bonding, bridging, and linking aspects of social capital. *Health and Place*, 18(2), 286-295.
- Purvis, T., & Hunt, A. (1999). Identity versus citizenship: Transformations in the discourses and practices of citizenship. *Social and Legal Studies*, 8(4), 457-482.

- Putnam, R.D. (1995). Bowling Alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 65-78.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone: the collapse and revival of American community*, New York: Simon and Schuster.
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2013). *Terugtrekken is vooruitzien*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkelingen.
- Rossi, P. H., Freeman, H. E., & Lipsey, M. (2004). *Evaluation: A systematic approach*. Thousand Oaks/ Sage Publications.
- Schinkel, W. (2010). The virtualization of citizenship. *Critical Sociology*, 36(2), 265-283.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2012). *Een beroep op de burger*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Szreter, S. & Woolcock, M. (2003). Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health. *International Journal of Epidemiology*, 33, 650-667.
- Tonkens, E. (2008). *De bal bij de burger: Burgerschap en publieke moraal in pluriforme, dynamische samenleving*. Amsterdam: Vossiuspers UvA/ Amsterdam Polity Press.
- Traylor, M. (1983). Ordinal and interval scaling. *Journal of the Market Research Society*, 25(4), 297-303.
- Turner, B. S. (1997). Citizenship studies: A general theory. *Citizenship Studies*, 1(1), 5-18.
- Turner, B. S. (2001). The erosion of citizenship. *British Journal of Sociology*, 52(2), 189-209.

- Turner, B. S. (2009). Thinking citizenship series: T.H. Marshall, social rights and English national identity. *Citizenship Studies*, 13(1), 5-73.
- Van Dam, R., Salverda, I., & During, R. (2014). Strategies of citizens' initiatives in the Netherlands: Connecting people and institutions. *Critical Policy Studies*.
- Van Houdt, F., Suvarierol, S., & Schinkel, W. (2011). Neoliberal communitarian citizenship: Current trends towards 'earned citizenship' in the United Kingdom, France and the Netherlands. *International Sociology*, 26(3), 408-432.
- Van Steenberghe, B. (1994). *The Condition of Citizenship: An Introduction*. Londen: Sage.
- Van de Wijdeven, T., de Graaf, L. & Hendriks, F. (2013). *Actief burgerschap: lijnen in de literatuur*. Tilburg: Tilburgse School voor Politiek en Bestuur.
- Whiting, E. & Harper, E. (2003). *Young People and Social Capital*. London: Office of National Statistics.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2012). *Vertrouwen in burgers*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Zmerli, S. (2002) 'Bonding and bridging social capital. A relevant concept for political participation?' Paper presented at the ECPR Joint Sessions, Workshop No. 7, Turin, Italy, March 22-27, 2002.
- Zmerli, S. (2010). Social capital and norms of citizenship: An ambiguous relationship? *American Behavioral Scientist*, 53(5), 657-676.

8. Bijlagen

Bijlage 1: Items ‘burgerplichten’ en ‘burgerdeugden’

Burgerplichten

- Item 1: Altijd gaan stemmen bij verkiezingen
- Item 2: Nooit proberen belasting te ontduiken.
- Item 3: Altijd de wetten en regels van je land opvolgen.
- Item 4: Goed in de gaten houden wat de overheid doet.

Burgerdeugden

- Item 5: Actief zijn in sociale of politieke organisaties.
- Item 6: Proberen mensen met een andere mening te begrijpen.
- Item 7: Producten kopen vanwege politieke, morele of milieuoverwegingen, ook al kost dat wat meer.
- Item 8: Mensen in Nederland die het minder hebben helpen.
- Item 9: Mensen helpen die het in de rest van de wereld minder hebben.
- Item 10: Bereid zijn in het leger te gaan wanneer dit nodig is.

Bijlage 2: Items ‘rol van de overheid’

- Item 11: Dat de overheid iedereen gelijk behandelt ongeacht rang of stand.
- Item 12: Dat politici rekening houden met de meningen van de burgers voordat ze besluiten nemen.
- Item 13: Dat mensen gelegenheid hebben om deel uit te maken van openbare besluitvorming.
- Item 14: Dat alle burgers een fatsoenlijke levensstandaard hebben.
- Item 15: Dat de overheid de rechten van minderheden respecteert en beschermt.
- Item 16: Dat burgers mogen overgaan tot burgerlijke ongehoorzaamheid als ze het niet eens zijn met de overheid.

Bijlage 3: Items ‘de visie op de gemeenschap’

Item 17: De gemeenschap is een collectiviteit van individuen.

Item 18: De gemeenschap is een democratisch geheel.

Item 19: De gemeenschap bestaat uit zelfstandige burgers.

Item 20: Het algemeen welzijn staat binnen de gemeenschap centraal.

Bijlage 4: Items ‘sociaal kapitaal’

Verbindend sociaal kapitaal

Item 21: Leden van mijn initiatief komen gezamenlijk in actie binnen het initiatief om de buurt te verbeteren.

Item 22: Ik heb het gevoel dat ik veel mensen kan vertrouwen binnen mijn initiatief.

Item 23: Ik heb het gevoel dat ik erbij hoor in mijn initiatief.

Item 24: Bent u betrokken geweest bij een andere groep, club of organisatie gedurende de afgelopen 12 maanden?

Overbruggend sociaal kapitaal

Item 25: In hoeverre bent u het ermee eens dat mensen binnen uw initiatief goed kunnen omgaan met mensen met verschillende achtergronden?

Item 26: In hoeverre bent u het ermee eens dat mensen binnen uw initiatief respect hebben voor etnische verschillen tussen mensen?

Item 27: Welk deel van de leden van uw initiatief heeft een vergelijkbaar inkomen?

Item 28: Welk deel van de leden van uw initiatief behoort tot dezelfde etnische groep?

Bijlage 5: Items achtergrondvariabelen

Item 29: Wat is uw geslacht (m/v)?

Item 30: Wat is uw functie binnen het initiatief?

- Oprichter
- Bestuurslid
- Anders, namelijk:...

Item 31: Wat is het doel van uw initiatief? (Probeer een korte beschrijving te geven)

Item 32: Hoeveel leden telt uw initiatief?

Item 33: Hoelang bestaat uw initiatief (*in jaren en maanden*)?

Bijlage 6: E-mail onderzoek

Geachte heer/mevrouw,

Mijn naam is Eline Hermans, masterstudente aan de faculteit Sociale Wetenschappen van Universiteit Utrecht. In het kader van mijn afstudeerscriptie doe ik onderzoek voor Movisie (www.movisie.nl) naar burgerschapspectieven. Met het intreden van de ‘participatiesamenleving’ en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) is de verwachting ontstaan dat burgers het heft in eigen handen moeten nemen, en meer verantwoordelijkheid kunnen nemen voor zichzelf en hun omgeving. In mijn onderzoek wil ik nagaan welk beeld burgers hebben van ‘goed burgerschap’. Daarnaast vind ik het interessant meer te weten te komen over hoe burgerinitiatieven in Nederland zich organiseren.

Voor mijn onderzoek ben ik op zoek naar oprichters en bestuursleden van (burger)initiatieven en projecten in Nederland die een korte vragenlijst willen invullen. Het invullen van de vragenlijst zal enkel 5 minuten van uw tijd in beslag nemen. De vragenlijst wordt volstrekt anoniem en vertrouwelijk behandeld. Wanneer u betrokken bent bij meerdere initiatieven of projecten is het mogelijk de vragenlijst meerdere keren in te vullen. Het staat u vrij om deze e-mail door te sturen naar andere burgerinitiatieven. Onderstaande link verschaft u toegang tot de vragenlijst. Wanneer u vragen heeft, kunt u contact opnemen via e.a.t.hermans@students.uu.nl.

Link naar vragenlijst: https://docs.google.com/forms/d/1xMdnuqETbzJ-gnzalBqHIDBccm0eMXp7HfQ08RacZUU/viewform?usp=send_form

Ik dank u voor uw tijd en medewerking.

Met vriendelijke groet,

Eline Hermans

Bijlage 7: Vragenlijst

Onderzoek naar burgerschap

Geachte heer/mevrouw,

Bedankt voor uw deelname aan deze enquête. De enquête bevat een aantal stellingen en vragen over burgerschap en burgerinitiatieven. Probeer de vragen zo waarheidsgetrouw mogelijk in te vullen. De enquête zal volledig anoniem en vertrouwelijk behandeld worden. Het beantwoorden van de vragen zal slechts enkele minuten van uw tijd in beslag nemen.

Uw initiatief

Met het woord 'initiatief' wordt in dit onderzoek het project of initiatief bedoeld waarvan u oprichter of bestuurslid bent. Het kan gaan om een vereniging of stichting in zijn geheel, maar bijvoorbeeld ook om losse projecten binnen een stichting.

Wat is uw functie binnen het initiatief?

- Bestuurslid
- Oprichter
- Anders:.....

Wat is het doel van uw initiatief?

.....

Hoeveel leden telt uw initiatief?

.....

Hoelang bestaat uw initiatief?

In maanden (VB bestaat uw initiatief 2 jaar, dan is uw antwoord 24)

.....

Goede burgers

Er zijn veel verschillende opvattingen over wat belangrijk is om een goed burger van je land te zijn en wat niet. Kunt u op een schaal van 1 tot 7 aangeven in hoeverre u onderstaande stellingen belangrijk vindt?

Altijd gaan stemmen bij verkiezingen.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Nooit proberen belasting te ontduiken.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Altijd de wetten en regels van je land opvolgen.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Goed in de gaten houden wat de overheid doet.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Actief zijn in sociale of politieke organisaties.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Proberen mensen met een andere mening te begrijpen.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Producten kopen vanwege politieke, morele of milieuoverwegingen, ook al kost dat wat meer.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Mensen in Nederland die het minder hebben helpen.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Mensen helpen die het in de rest van de wereld minder hebben.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Bereid zijn in het leger te gaan wanneer dit nodig is.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Rol van de overheid

Er bestaan verschillende opvattingen over de rol van de overheid in relatie tot burgers. Kunt u op een schaal van 1 tot 7 aangeven in hoeverre u onderstaande stellingen belangrijk vindt?

Dat de overheid iedereen gelijk behandelt ongeacht rang of stand.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Dat politici rekening houden met de meningen van de burgers voordat ze besluiten nemen.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Dat mensen gelegenheid hebben om deel uit te maken van openbare besluitvorming.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Dat alle burgers een fatsoenlijke levensstandaard hebben.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Dat de overheid de rechten van minderheden respecteert en beschermt.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Dat burgers mogen overgaan tot burgerlijke ongehoorzaamheid als ze het niet eens zijn met de overheid.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

De gemeenschap

In hoeverre bent u het op een schaal van 1 tot 7 eens met onderstaande stellingen over de gemeenschap?
--

De gemeenschap is een collectiviteit van individuen.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

De gemeenschap is een democratisch geheel.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

De gemeenschap bestaat uit zelfstandige burgers.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Het algemeen welzijn staat binnen de gemeenschap centraal.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet belangrijk o o o o o o o heel erg belangrijk

Burgerinitiatieven

Dit zijn de laatste vragen van deze enquête. Onderstaande stellingen hebben betrekking op uw initiatief. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de onderstaande stellingen?

Leden van mijn initiatief komen gezamenlijk in actie binnen het initiatief om de buurt te verbeteren.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet mee eens   helemaal mee eens

Ik heb het gevoel dat ik veel mensen kan vertrouwen binnen mijn initiatief.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet mee eens   helemaal mee eens

Ik heb het gevoel dat ik erbij hoor in mijn initiatief.

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet mee eens   helemaal mee eens

Bent u betrokken geweest bij een andere groep, club of organisatie gedurende de afgelopen 12 maanden?

- Ja
- Nee

In hoeverre bent u het ermee eens dat mensen binnen uw initiatief goed kunnen omgaan met mensen met verschillende achtergronden?

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet mee eens   helemaal mee eens

In hoeverre bent u het ermee eens dat mensen binnen uw initiatief respect hebben voor etnische verschillen tussen mensen?

1 2 3 4 5 6 7

helemaal niet mee eens   helemaal mee eens

Welk deel van de leden van uw initiatief heeft een vergelijkbaar inkomen?

- Allemaal hetzelfde
- Meer dan de helft
- Ongeveer de helft
- Minder dan de helft

Welk deel van de leden van uw initiatief behoort tot dezelfde etnische groep?

- Allemaal hetzelfde
- Meer dan de helft
- Ongeveer de helft
- Minder dan de helft

Einde vragenlijst

Dit is het einde van deze vragenlijst. Ik dank u voor uw tijd en medewerking. Wanneer u vragen heeft of interesse heeft in de resultaten van het onderzoek, kunt u contact opnemen via e.a.t.hermans@students.uu.nl

Bijlage 8: Normaliteit en multicollineariteit

Tabel Normaliteittoets

Variabelen	K-S waarde	significantie
Burgerplichten	.139	.000
Burgerdeugden	.133	.000
Rol van de overheid	.102	.000
Visie op de gemeenschap	.102	.000
Verbind sociaal kapitaal	.203	.000
Overbruggende sociale cohesie	.212	.000
Heterogeniteit sociaal-economisch	.218	.000
Heterogeniteit etniciteit	.273	.000

Tabel Correlaties burgerplichten

	1	2	3	4
1	1			
2	.422	1		
3	.341	.540	1	
4	.343	.320	.297	1

Tabel Correlaties burgerdeugden

	5	6	7	8	9	10
5	1					
6	.273	1				
7	.368	.333	1			
8	.429	.548	.412	1		
9	.242	.280	.478	.612	1	
10	.165	.198	.079	.210	.151	1

Tabel Correlaties rol van de overheid

	11	12	13	14	15	16
11	1					
12	.352	1				
13	.309	.561	1			
14	.446	.458	.369	1		
15	.514	.376	.403	.623	1	
16	.229	.249	.308	.310	.182	1

Tabel Correlaties Visie op de gemeenschap

	17	18	19	20
17	1			
18	.551	1		
19	.398	.563	1	
20	.491	.650	.537	1

Tabel Correlaties Verbindend sociaal kapitaal

	21	22	23
21	1		
22	.458	1	
23	.502	.644	1

Tabel Correlaties Overbruggende sociale cohesie

	25	26
25	1	
26	.815	1

Bijlage 9: Regressieanalyses

Hypothese 12

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,435 ^a	,189	,184	,72828

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	19,096	1	19,096	36,004	,000 ^b
	Residual	81,681	154	,530		
	Total	100,777	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	4,374	,331		13,198	,000
	items burgerplichten (lib-rep-com)	,348	,058	,435	6,000	,000

Hypothese 13

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,587 ^a	,344	,340	,65508

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	34,690	1	34,690	80,838	,000 ^b
	Residual	66,087	154	,429		
	Total	100,777	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,599	,308		11,674	,000

items burgerdeugden (lib-rep-com)	,536	,060	,587	8,991	,000
-----------------------------------	------	------	------	-------	------

Hypothese 14a

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,491 ^a	,241	,236	,816

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	32,618	1	32,618	48,944	,000 ^b
	Residual	102,632	154	,666		
	Total	135,250	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,601	,384		9,372	,000
	items burgerdeugden (lib-rep-com)	,519	,074	,491	6,996	,000

Hypothese 14b

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,090 ^a	,008	,002	,999

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,255	1	1,255	1,257	,264 ^b
	Residual	153,738	154	,998		
	Total	154,994	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2,320	,470		4,934	,000
	items burgerdeugden (lib-rep-com)	,102	,091	,090	1,121	,264

Hypothese 14c

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,022 ^a	,000	-,006	1,021

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,078	1	,078	,074	,785 ^b
	Residual	160,403	154	1,042		
	Total	160,481	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2,187	,480		4,552	,000
	items burgerrechten (lib-rep-com)	-,025	,093	-,022	-,273	,785

Hypothese 15

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,525 ^a	,276	,271	,68842

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	27,793	1	27,793	58,643	,000 ^b

Residual	72,984	154	,474		
Total	100,777	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,065	,430		7,127	,000
	items overhead (lib-rep-com)	,553	,072	,525	7,658	,000

Hypothese 16

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,473 ^a	,223	,218	,826

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	30,198	1	30,198	44,268	,000 ^b
	Residual	105,052	154	,682		
	Total	135,250	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2,845	,516		5,515	,000
	items overhead (lib-rep-com)	,577	,087	,473	6,653	,000

Hypothese 16b

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,116 ^a	,014	,007	,996

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
-------	--	----------------	----	-------------	---	------

	Regression	2,093	1	2,093	2,108	,149 ^b
1	Residual	152,900	154	,993		
	Total	154,994	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1,943	,622		3,122	,002
	items overhead (lib-rep-com)	,152	,105	,116	1,452	,149

Hypothese 16c

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,090 ^a	,008	,002	1,017

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
	Regression	1,297	1	1,297	1,255	,264 ^b
1	Residual	159,183	154	1,034		
	Total	160,481	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1,352	,635		2,129	,035
	items overhead (lib-rep-com)	,120	,107	,090	1,120	,264

Hypothese 17

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,363 ^a	,132	,126	,75382

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	13,268	1	13,268	23,349	,000 ^b
	Residual	87,509	154	,568		
	Total	100,777	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	4,974	,287		17,318	,000
	items gemeenschap (lib-rep-com)	,253	,052	,363	4,832	,000

Hypothese 18a

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,429 ^a	,184	,179	,847

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	24,872	1	24,872	34,702	,000 ^b
	Residual	110,378	154	,717		
	Total	135,250	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	4,392	,323		13,616	,000

items gemeenschap (lib-rep-com)	,346	,059	,429	5,891	,000
---------------------------------	------	------	------	-------	------

Hypothese 18b

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,068 ^a	,005	-,002	1,001

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,711	1	,711	,710	,401 ^b
	Residual	154,282	154	1,002		
	Total	154,994	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,154	,381		8,270	,000
	items gemeenschap (lib-rep-com)	-,058	,069	-,068	-,843	,401

Hypothese 18c

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,046 ^a	,002	-,004	1,020

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,336	1	,336	,323	,571 ^b
	Residual	160,145	154	1,040		
	Total	160,481	155			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients	Standardized Coefficients	t	Sig.
-------	--	-----------------------------	---------------------------	---	------

	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	2,274	,389		5,851	,000
1 items gemeenschap (lib-rep-com)	-,040	,071	-,046	-,568	,571